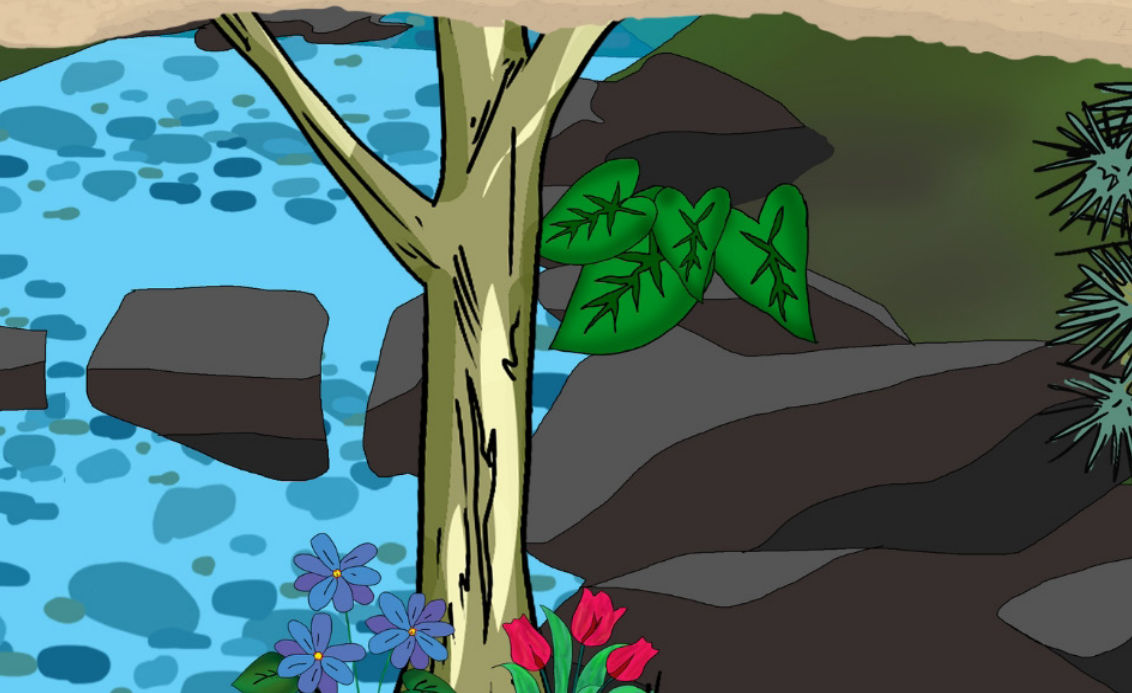

စိန်တဃာ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ဟံၤလၢစိန်ဃၢန့ၣ်ဆၢၣ်ဝ့ၢ်ဝီ

လံာ်စိန်စုလၢပှၤလိာ်ကဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်

ခိပ်တဃာ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ဟံၤလၢခိပ်ဃၢန့ၣ်ဆၢၣ်ဂ့ၢ်ဝီ

လံာ်စိာ်စုလၢပှၤလီၤကဝီဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်

ဘၣ်တၢ်ထုးထီၣ်ရၤလီၤအိၤလၢ
ကညီဖိခိပ်ဃၢန့ၣ်ပှၤဂ့ၢ်ဝီတၢ်မၤပှၢ်ဘျးစဲကရၢ (ခ့ၣ်စါ)

KESAN

ပှၤဖးဘျးဒီးဒဲးကံၣ်ဒဲးဂ့ၢ်လံာ်
နီၢ်ဟဲစ့ထု

ပှၤတ့တၢ်ဂီၤ
စိၤမိာ်

လါမာ်ရး ၂၀၂၄ နံၣ်

တၢ်န့ၢ်ပခဲးယာ်

ကညီဖိခိပ်ဃၢန့ၣ်ပှၤဂ့ၢ်ဝီတၢ်မၤပှၢ်ဘျးစဲကရၢ (ခ့ၣ်စါ)

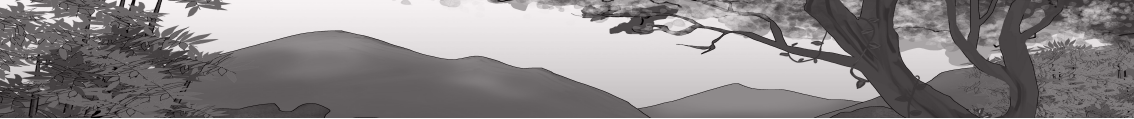
လံာ်စဲကျဲးတး

WANIDA PRESS , ဝဲၢ်ကံၢ်မဲ , ကီၢ်ကိၣ်တဲၣ်

ပြုစုထိန်းသိမ်းရေးစာရင်း

- ၀၃ တာဆိမိန်ပျိုထံလီကွေးသး
- ၀၅ ဘန်မနုအယီလာပလိန်ဘန်လံာ်စိန်စုတဘွန်အံလဲန်
- ၀၆ ခိန်ယာနုဆာန်ကူန်သ့ပီညါဒီးတာစိန်မဲာ်စိန်နါ
- ၀၉ ခိန်ယာနုဆာန်စံးတာနုန်မ့ာ်တာမနုလဲန်
- ၁၇ နုဆာန်တာမူတတဒီးတာမူအါကလုာ်
- ၂၉ နုဆာန်တာအိန်ယာ
- ၅၀ တာဂုာ်ကျာ်တံာ်

တၢ်ဆိမိၣ်ပျဲၣ်ထံလီၤကျၢးသး

တချုးဒီးလၢပဟံးန့ၢ်သကိးတၢ်ဆၢကတီၢ်လၢတၢ်ဖးဒီးမၤလိသကိးခိၣ်တယၢ်တၢ်ဂ့ၢ်အဂံၢ်ထံးဘၣ်ထွဲဒီးခိၣ်ယၤန့ၢ်ဆၢဂ့ၢ်ဝီဒီးဘၣ်န့ၣ်. တၢ်သံက့ၢ်အရူဒိၣ် (၆) ဖျၢၣ်လၢပအဲၣ်ဒီးသံက့ၢ်ဒီးဟ့ၣ်သဆၢၣ်ထီၣ်လိာ်ပသးလၢပကဆိကမိၣ်ပျဲၣ်ထံဒီးဟ့ၣ်ထီၣ်ပတၢ်ထံၣ်ဒီးတၢ်စံးဆၢလၢအမ့ၢ်အတီတခီမ့ၢ်ဒ်လၢအံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

(၁) ယတၢ်ရူလိာ်သးဘၣ်ထွဲဒီးခိၣ်ယၤန့ၢ်ဆၢအိၣ်ဒ်လဲၣ်.

.....
.....
.....
.....

(၂) ခိၣ်ယၤန့ၢ်ဆၢအံၤအခီပညီလၢယဂီၢ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်.

.....
.....
.....
.....

(၃) ယတၢ်ရူလိာ်မုၢ်လိာ်ဒီးခိၣ်ယၤန့ၢ်ဆၢမ့ၢ်တဂ့ၢ်ဘၣ်တခီ, တၢ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ်ကမၤအသးဒီးယၤလဲၣ်.

.....
.....
.....
.....

(၄) ယကဘဉ်ကွၢ်ထွဲကဟုကယၢ်ဒီးမၤဂ့ၤထီၣ်ယတၢ်ရၤလိာ်မုာ်လိာ်လၢအဂ့ၤဒီးခိၣ်ယၢ်န့ၣ်ဆၢၣ်ဒ်လဲၣ်.

.....
.....
.....
.....

(၅) ဒ်ကညီပုၤထူလံၤဖိတဂၤအသိး၊ ခိၣ်ယၢ်န့ၣ်ဆၢၣ်အံၤအရၢဒိၣ်လၢတၢ်ပံးယၢ်ပၤယၢ်ဒီးတၢ်စိာ်မူစိာ်ဂဲၤက့ၤယလုာ်လၢထူသန့ဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢဒ်လဲၣ်.

.....
.....
.....
.....

(၆) တၢ်ပၤဆၢရဲၣ်က့ၤဒီးတၢ်ပၤတၢ်ပြဲးက့ၤခိၣ်ယၢ်န့ၣ်ဆၢၣ်ဂ့ၢ်ဝီတုၤလီၤတီၤလီၤအံၤမၤလၢထီၣ်ပျဲထီၣ်ပဝဲကညီကလုာ်အတၢ်ဂဲၤလိာ်လၢနီၢ်ကစၢ်တၢ်စံၣ်ညီၣ်ပၤလီၤသးခွဲးယၢ်ဒ်လဲၣ်.

.....
.....
.....
.....

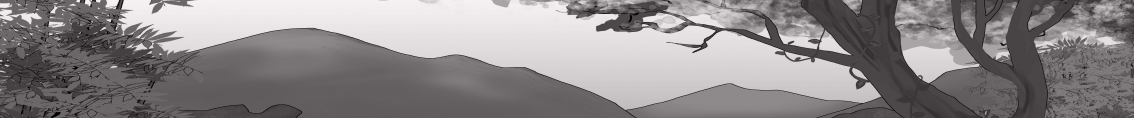

ဘဉ်မနုအာဃိလပလိဂ်ဘဉ်လံာ်စိာ်စုဖိတဘဉ်အံလဲာ်

လံာ်စိာ်စု “ခိာ်တယာ်တံာ်သ့ာ်ညါနာ်ဟံာ်လခိာ်ယာနုဆာ်ဂ့ာ်ဝီ” တဘဉ်အံလဲာ်အတံာ် ပညိာ်ဖိတဘဉ်အခိာ်သ့ာ်တခိမ့ာ်ဒ်သိး တံာ်ကသ့ာ်ထီာ်ခိာ်ယာနုဆာ်တံာ်စိာ်မဲာ်စိာ်နါ, တံာ်သ့ာ်ညါနာ်ဟံာ်, ဒီးကံာ်စိာ်တံာ်သ့ာ်ဘဉ်လပုတကလံာ်လံာ်လခိာ်သးစဲ ဒီးသ့ာ်ဆူာ် သးဂဲလခိာ်ကပာ်ယုာ်မသကိးတံာ်လခိာ်တံာ်ယုာ်လီာ်ဘျါလီာ်သကိးခိာ်ယာနုဆာ်တံာ်တ တာ်တနါဒီးတံာ်ဂ့ာ်ကီသ့ာ်တဖာ် လပုကုပုကညီယုာ်ဒီးဟီာ်ခိာ်တဘဉ်အံလဲာ်အတံာ်မူ တဝါ အတံာ်အိာ်ဆူာ်အိာ်ချူ ဒီးကံာ်စိာ်လခိာ်ပုဒိတခါညါအဂီာ်န့ာ်လီာ်. လံာ်စိာ်စု ဖိတဘဉ်အံ လဲာ်တဘဉ်လခိာ်ကဟ့ာ်ပုဖးလံာ်ဖိသ့ာ်တဖာ်တံာ်ဂ့ာ်တံာ်ကျိဘာ်ထွဲ ဒီး ခိာ်ယာနုဆာ်တံာ်ဂ့ာ်တံာ်ဝီ, ဒ်ပစံးတံာ်အသိးန့ဆာ်တံာ်အိာ်ယာ, တံာ်မူအါမံအါ ကလုာ်, န့ဆာ်တံာ်မူတဝါအတံာ်ဖဲးတံာ်မတံာ်လဲာ်တရံးသး, န့ဆာ်တံာ်အိာ်ယာအ တံာ်ကဲဘျူးကဲဖျိာ်သ့ာ်တဖာ်န့ာ်လီာ်.

ဒ်သိးပတံာ်စိာ်မဲာ်စိာ်နါလခိာ်ယာနုဆာ်တံာ်တတာ်တနါဒီးတံာ်လီာ်ဘဉ်ယိာ်လခိာ်လခိာ် မအသးဆူာ်ထီာ်ဒီးအါထီာ်ဖဲပစိခ့ခါကတီာ်အံအဂီာ်, တံာ်ဂ့ာ်တံာ်ကျိဘာ်ထွဲဒီးန့ ဆာ်တံာ်လုာ်သုလုာ်ဂီ, တံာ်ကသ့ာ်ကသံးတံာ်ဆိတလဲ, တံာ်မူတံာ်မဲအါမံအါအစါအိာ် လခိာ်လီာ်ဘဉ်ယိာ်ပု, တံာ်ဘဉ်အါဘဉ်သီလခိ, ကလံာ်ဒီးထံ, တံာ်မဟးဂီသ့ာ် ပုာ်တံာ်လီာ်တံာ်ကျဲ, တံာ်သုအါထီာ်ကံာ်ကသံာ်ကသီ (ကံာ်ဟီာ်စိ, ကံာ်ကသံာ်မသံတံာ် ဖိလံာ်ဖိယာ်), ပုကုပုကညီအနီာ်ဂံာ်နီာ်ဒူးဟဲအါထီာ်, ထံနိတံာ်ပံးတံာ်စု, ဒီးမုာ် ကျိဝဲကွာ်တံာ်ဂုထီာ်ပသီထီာ်လခိာ်လဲာ်အသးဒ်ယုာ်ကတံာ်မကျဲအသိးသ့ာ်တဖာ် ဘဉ်တံာ်ကွဲးပျါထီာ်လခိာ်အဂ့ာ် ယုာ်ဒီးတံာ်အဖိအတံာ်သ့ာ်တဖာ်န့ာ်လီာ်.

ပဆါမုာ်လံာ်စိာ်စုတဘဉ်အံ ကမ့ာ်တံာ်ပီးတံာ်လီာ်တခါလခိာ်ကဲဘျူးကဲဖျိာ်လခိာ်တံာ် နာ်ဟံာ်ဒီးစူးကါအါညီ ဒီးကဖိးမံလံာ်သးဒီးလီာ်ကဝီတံာ်အိာ်သး, ဒီးတကတီာ်ယီက ထူးစုနဲာ်ကျဲကုပုဖးတံာ်ဖိသ့ာ်တဖာ်လခိာ်ကပဲာ်ထံနီဖးဒီး မတံာ်ဆါတံာ်တုာ်လီာ်တီာ် လီာ်လခိာ်ယုာ်လီာ်ဘျါလီာ်ကွာ်ခိာ်ယာနုဆာ်တံာ်ဂ့ာ်ကီ ဖဲအဟီာ်ကဝီဒဲာ်စုာ်စုာ်အ ဂီာ်န့ာ်လီာ်. ဒီးလခိာ်ကတံာ်, ပစံးဘျူးဆိဘဉ်ပုဖးလံာ်ဖိသ့ာ်တဖာ်လခိာ်အဟံးန့ာ်တံာ် ဆါကတီာ် လခိာ်ဖးဒီးတံာ်ယုာ်သ့ာ်ညါနာ်ဟံာ်အါထီာ်ခိာ်ယာနုဆာ်ဂ့ာ်ဝီလခိာ်အိာ်ကွဲး လီာ်အသးဖဲလံာ်စိာ်စုတဘဉ်အံအပုန့ာ်လီာ်.

ခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်ကူၣ်သ့ပီညါဒီးတၢ်စီၣ်မဲၣ်စီၣ်နါ

တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့မ့ၢ်တၢ်တဘိလၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဆိတလဲဒီးတၢ်ဒိဘၣ်သလၣ်လၢပုၤဂ့ၢ်ဝီ, မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်, ဒီးထံၣ်ဂ့ၢ်ကီၢ်သးသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့မ့ၢ်သန့တခါလၢအဆိတလဲဒီးပျီၣ်လဲကွံာ်ပတၢ်ထံၣ်တၢ်ဆိကမိၣ် ဒီးတၢ်ဟံၣ်သ့ၣ်ဟံၣ်သးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤမ့ၢ်တၢ်အရူၤဒိၣ်စ့ၢ်ကိးလၢခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်ကူၣ်သ့ပီညါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပဲၤပုၤကူၣ်ပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်ပတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤကိးကတီၢ်ဒီးပလိၣ်ဘၣ် (မ့တမ့ၢ်) ဘၣ်ဒီးသန့ထီၣ်ပသးလၢခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်, ဒ်ပစံးတၢ်အသိးကလံၤလၢပတၢ်သါထီၣ်သါလီၤအဂီၢ်, ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်လၢတၢ်အိၣ်တၢ်အီၤအဂီၢ်, ဒီးထံၣ်နိလၢပတၢ်ဖိအိၣ်တ့ၤအိၣ်, တၢ်အိၣ်တၢ်အီၤဒီးတၢ်သူတၢ်စ့ၢ်လၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်လၢအမ့ၢ်တၢ်မူတၢ်မဲၣ်လၢအခိၣ်တယၢ်အံၤ အိၣ်တ့ၢ်လံၤလၢတၢ်ဆိၣ်သနံးဒီးတၢ်တၢ်အကလုာ်ကလုာ်အပူၤလံၤန့ၣ်လီၤ. ကတီၢ်အံၤပအိၣ်မူကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်ဒီး “န့ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ်တတၢ်တနါ” လၢအတမၤတ့ၢ်အသးလၢအပူၤကွံာ်နီတဘျီဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မ့ၢ်တဟံးထီၣ်ဂ့ၢ်ဝီဒီးယုၣ်လီၤဘျါလီၤအီၤသကိးတပူၤယီၤခဲခဲအံၤဘၣ်တခါ, န့ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီးတၢ်လဲၤတရံးသးကက့ၤဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးကဒါက့ၤအဂီၢ် တမ့ၢ်တၢ်ညီတၢ်ဘျါဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်မၤကျဲခိၣ်သ့ၣ်လၢတၢ်ယုၣ်လီၤဘျါလီၤကွံာ်န့ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ်တတၢ်တနါဒီးတၢ်ဟးဂုၢ်ဟးဂီၤအါခါအကျါမ့ၢ်ဝဲ ခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်ကူၣ်သ့ပီညါန့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်ကူၣ်သ့ပီညါဒီးတၢ်စီၣ်မဲၣ်စီၣ်နါအံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအရူၤဒိၣ်လၢပကဘၣ်ဟံၣ်သ့ၣ်ဟံၣ်သးအါထီၣ်လၢအဂ့ၢ်ဒီးတကတီၢ်ယီ ဆိလီၤဟံၣ်လီၤတၢ်ဖံးတၢ်မၤအမိၢ်လံၤမိၢ်ပျၢ်အကွၢ်အဂီၤလီၤတံာ်လီၤဆဲး ဒ်သိးတၢ်ဆိတလဲပျီၣ်လဲကွံာ်ပဲၤနီၢ်တဂၤအတၢ်ထံၣ်တၢ်ဆိကမိၣ်, တၢ်ဟံၣ်သ့ၣ်ဟံၣ်သးဒီးတၢ်တူၢ်ခိၣ်ဟံၣ်သးလၢတၢ်သံၣ်ခွဲၣ်ကတီၢ်မၤဂ့ၢ်ထီၣ်က့ၤခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်ဒီးတၢ်မူအါကလုာ် ဒ်ကျဲလၢအယုၣ်ကဒီးတၢ်ခိၣ်ခိၣ်ဟံးမူဒါတုၤလီၤတီၤလီၤကသ့အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်ကူၣ်သ့ပီညါအတၢ်ပညိၣ်အခိၣ်သ့ၣ်မ့ၢ်ဒ်လၢအံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

- (၁) မၤဆူၣ်ထီၣ်တၢ်စီၣ်မဲၣ်စီၣ်နါဒီးတၢ်ဟံၣ်ထံၣ်နီၤဖးအါထီၣ်လၢခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်ဂ့ၢ်ဝီ, ယုၣ်ဒီးခိၣ်ဃၢန့ဆၢၣ်တၢ်ဆိၣ်သနံးဒီးတၢ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်

- (၂) မ၊အါထီၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ဟံၣ်ဒီးတၢ်ပၣ်လုၢ်ပၣ်ပျၢၣ်ခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ဖံးတၢ်မ၊
ဒီးတၢ်လဲၤတရံးသးအကျိၤအကျဲၤ လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဘၣ်ဘျးဘၣ်ဖျိၣ်လိၤလိၤ
(မ့တမ့ၢ်) တၢ်ဘျးတၢ်ဖျိၣ်အကၢလၢပဝဲပျၢၣ်ကူပျၢၣ်ကညီၤ, တၢ်မဲတၢ်မါ, ဒီးတၢ်မံၤ
လၢဆၢၣ်ဖိကီၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဖိခိၣ်, ဒီး
- (၃) သ့ၣ်ထီၣ်သကိးတၢ်ပၣ်ဖျိၣ်မ၊သကိးတၢ်အသးသဟီၣ်လၢတၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤ,
ဒီးသဒါ, ကဟုကယၢ်ဒီးမ၊ဂ့ၤထီၣ်က့ၤခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်အကံၢ်အစီတုၤလီၤတီၤ
လီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ခိဉ်ယူနုဆၢဉ်စံးတၢ်န့ဉ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲဉ်

တချုးဒီးလၢပကမၤလိန့ၢ်ဟံၣ်အါထီဉ်ပသးလၢခိဉ်ယူနုဆၢဉ်တၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ဝီလၢအအိဉ်ကွဲးဟံၣ်လီၤအသးဖဲလံာ်စိာ်စုတဘျုးအံၤအပူၤဒီးဘဉ်အဆၢကတီၢ်, ပအိဉ်ဒီးတၢ်သံကွၢ်လၢအရူဒိဉ် (၇) ဖျါဉ် လၢပအဲဉ်ဒီးလၢပုၤဖးလံာ်ဖိသ့ဉ်တဖဉ်ကဟံးန့ၢ်တၢ်ဆၢကတီၢ်တစဲးဖိဒီးစံးဆၢက့ၤအိၤအဲၤသ့ဉ်အတၢ်ထံဉ်, တၢ်ဆိကမိဉ်ဒီးတၢ်ပဲာ်ထံနီၤဖးအိဉ်ဝဲအသိးန့ဉ်လီၤ. တၢ်လၢပုၤဖးလံာ်ဖိသ့ဉ်တဖဉ်ကြးသ့ဉ်ညါတခါ, တၢ်စံးဆၢလၢသုဟ့ဉ်ထီဉ်အါသ့ဉ်တဖဉ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအဒီးသန့ထီဉ်အသးလၢသုတၢ်ထံဉ်ဒီးတၢ်ဆိကမိဉ်အယံ, အဘဉ် (မ့တမ့ၢ်) အကမဉ်တအိဉ်ဘဉ်န့ဉ်လီၤ. ဘဉ်ဆဉ်တၢ်လၢအရူဒိဉ်တခါမ့ၢ်သုတၢ်ပဲာ်ထံနီၤဖးတၢ် တုၤထီဉ်ထီဉ်ဘးအိဉ်ထဲလဲဉ်အဂ့ၢ်တခါန့ဉ်လီၤ.

(၁) ခိဉ်ယူနုဆၢဉ်စံးတၢ်န့ဉ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲဉ်.

.....
.....
.....

(၂) ခိဉ်ယူနုဆၢဉ်အံၤအရူဒိဉ်လၢယနီၢ်တဂၤ, ယဟံဉ်ဖိပီဖိ, ယပုၤတတၢ, ယပုၤကလုာ်, ဒီးပုၤကုပုၤကညီလၢဟီဉ်ခိဉ်တဘျုးအံၤအဂီၢ်ဖဲလဲဉ်.

.....
.....
.....

(၃) န့ဆၢဉ်တၢ်မူတတၢစံးတၢ်န့ဉ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲဉ်, ဒီးအရူဒိဉ်လၢယဂီၢ်ဖဲလဲဉ်.

.....
.....
.....
.....

(၄) နန္ဒဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၢစံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်, ဒီးအရူဒိၣ်လၢယဂီၢ်ဒ်လဲၣ်.

.....
.....
.....

(၅) တၢ်မူအါကလုာ် (တၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်) စံးတၢ်န့ၣ် မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်, ဒီးအရူဒိၣ်လၢယဂီၢ်ဒ်လဲၣ်.

.....
.....
.....

(၆) ခိၣ်ယၢနန္ဒဆာဉ်မ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်, မ့ၢ်ပဲပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်မူဘၣ်ကသုၣ်ဒါ. ဘၣ်မနုၤအယိလဲၣ်.

.....
.....
.....

(၇) ပုၤကူပုၤကညီမ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်, မ့ၢ်ခိၣ်ယၢနန္ဒဆာဉ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤဘၣ်ကသုၣ်ဒါ. ဘၣ်မနုၤအယိလဲၣ်.

.....
.....
.....

တၢ်သံကွၢ်လၢထး (၇) ဖျၢၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်ယိယိဖိ ဒီးအတၢ်ဘၣ်ထွဲလိာ်သးဒီးပုၤအိၣ်ကိးဆၢကတီၢ်ဒီးအယိ ပတၢ်စံးဆၢသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်လၢပသိးပကျါဒီးလၢပခိၣ်ပယၢဝးဝးန့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၢ, ဖဲပပာ်ဖျါထီၣ်ပတၢ်ထံၣ်ဒီးတၢ်စံးဆၢအဆၢကတီၢ်, အလီၢ်အိၣ်လၢပကဘၣ်မိၣ်ထံမိၣ်ဆး, ထီၣ်ထံထီၣ်စီ, ဒီးခံကွၢ်စီကွၢ်တုၤလီၤတီၤလီၤန့ၣ်လီၤ.

**ခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်မ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်, မ့ၢ်ပဝဲပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်မူဘၣ်ကသ့
ဧါ. ဘၣ်မနုၤအယီၤလဲၣ်.**

တၢ်စံးဆၢတခီ, ပအိၣ်မူတသ့လုၤတက့ၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ပုၤထူလံၤဖိလၢဟီၣ်ခိၣ်တ
ဘၣ်အံၤထံၣ်ဒီးသ့ၣ်ညါဟံၣ်ပနီၣ်လၢ ပဝဲပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ် ပမ့ၢ်တၢ်သးသ
မူတခါလၢအဘၣ်ပးဒီးန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်ဘၣ်တ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. “ပမ့ၢ်ဒၣ်န့ၣ်ဆၢၣ်” န့ၣ်လီၤ.
ဒ်ပစံးတၢ်အသိး, ဒ်သိးပနီၣ်ခိၣ်မိၢ်ပုၤဟူးဂဲၤကသ့အဂီၢ် အလီၢ်အိၣ်လၢပကဘၣ်ကၤ
ယၢ်ဒီးဒီးန့ၣ်တၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါတပယုၢ်ယီၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါဒ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်
ဟဲဝဲဒၣ်လၢပခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်အအိၣ်, ဒီးတၢ်လၢအပၣ်ယုၢ်ဒ်အမ့ၢ်ကလံၤကဆီ
(အိၣ်စံးကွံၣ်), ထံနိၣ်ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်စဲအုၣ်ပုၤကူၣ်ဘၣ်
ကူၣ်သ့အတၢ်ပိထံၣ်ယုၤသ့ၣ်ညါအစၢ်ဖျါဝဲအသိး, ပဝဲလၢအမ့ၢ်ပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်
တဖၣ်ပမ့ၢ်တကသါဘၣ်ကလံၤ (ကလံၤလၢအကဆီ) ထဲတၢ်ဆၢကတီၢ် (၅) မံးနံး
အတီၢ်ပူၤန့ၣ် ပသးသမူကတၢ်ကွံၣ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်န့ၣ်အသိး, ပမိၢ်ပုၤမ့ၢ်တဒီးန့ၣ်
ဘၣ်ထံအီထဲစ့ၤသီအတီၢ်ပူၤဘၣ်န့ၣ် ပသးသမူကတၢ်ကွံၣ်သ့ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢပ
တၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤတနံၤဘၣ်တနံၤအပူၤ, ပလိၣ်ဘၣ်တၢ်အိၣ်ယၢၤလၢအအိၣ်ဟဲလၢ
ပခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်အိၣ် ဒ်အမ့ၢ်တၢ်အိၣ်န့ၣ်ဂံၢ်န့ၣ်ဘါဒီးတၢ်အိၣ်အစီ (ဖရိထံနံ) သ့ၣ်
တဖၣ်လၢကဟ့ၣ်ပနီၣ်ခိၣ်မိၢ်ပုၤအတၢ်ဂံၢ်တၢ်ဘါဒီးတၢ်အိၣ်ဆူအိၣ်ချ့ အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
ထံနိၣ်လၢပအီအီစ့ၢ်ကီး မၤစၢၤပုၤလၢကကၤယၢ်ပမိၢ်ပုၤဖွဲပုၤတၢ်ကီၢ်တၢ်ခုၣ်သ့ၣ်တဖၣ်
န့ၣ်လီၤ. ပတၢ်ဒီးသန့ထီၣ်ပသးလၢခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢၤဒ်အံၤမ့ၢ်ခိၣ်တယၢ်
တၢ်လိၣ်ဘၣ်နီၢ်နီၢ်တခါလၢပတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤဒီးတၢ်သါထီၣ်သါလီၤအဂီၢ်ဧါန့ၣ်လီၤ.
လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤ, ခိၣ်ယၢၤန့ၣ်ဆၢၣ်မ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ် ပဝဲပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်
အိၣ်မူတသ့လုၤတက့ၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဂၤလိဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ကွဲးရဲၣ်လီၤတၢ်မံၤတၢ်သၣ်ဒီးတၢ်တုတၢ်ဂီၤ.

ဖဲနနၢ်ဟူတၢ်ကတိၤ “ခိၣ်ယၤန့ဆၢၣ်” အဆၢကတိၤ, တၢ်လၢအဟဲအိၣ်ဟံၢ်ထီၣ်လၢန တၢ်ဆိမိၣ်ဆိမး (မ့တမ့ၢ်) တၢ်လၢနထံၣ်မ့ၢ်အိၣ်ကမ့ၢ်တၢ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ်. လၢတၢ် ဆိမိၣ်ထံၣ်မ့ၢ်က့ၤကညီၤပုၤထူလံၤဖိသဝီတဖျၢၣ်အဖီခိၣ်, ကွဲးရဲၣ်လီၤကယဲၢ်မ့ၢ်တၢ်လၢ နထံၣ်အိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တက့ၢ်. ဖဲနကွဲးရဲၣ်လီၤတၢ်လၢနထံၣ်မ့ၢ်အိၣ်အမံၤအသၣ်သ့ၣ်တ ဖၣ်မ့ၢ်ဝံၤအလီၢ်ခံ, ဖဲလံာ်တၢ်ယုၤအဖီလၢလၢအိၣ်ဖျါဝဲအသိး, နီၤဖးတၢ်လၢနထံၣ်မ့ၢ် အိၣ်လၢအသးသမူအိၣ်ဒီးတၢ်လၢအသးသမူတအိၣ်ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်တက့ၢ်.

အဖီ,

တၢ်လၢအသးသမူအိၣ်	တၢ်လၢအသးသမူတအိၣ်
ဖိဒဲဖိသၣ်သ့ၣ်တဖၣ်စံၣ်လိာ်ကွဲးလၢစံာ်ပျီပူ	တၢ်ဝဲၣ်လၢအခိၣ်ကတၢ်ထံကျိ

ဖဲနနီၤဖးတၢ်မံၤတၢ်သၣ်ဒီးနကွဲးရဲၣ်လီၤအိၣ်ဖဲလံာ်တၢ်ယုၤပူဝံၤအလီၢ်ခံ, နကဘၣ်တု တၢ်ဂၤဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်လၢနထံၣ်မ့ၢ်အိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢအကျၢၢ်ဘၢတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိၤလၢလၢပျဲ ပျဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်တုတၢ်ဂီၤအံၤမ့ၢ်ကျဲတဘိလၢပသုအိၣ်ဖဲပဲၣ်ထံနီၤဖးက့ၤ တၢ်လၢအသး သမူအိၣ်ဒီးတၢ်လၢအသးသမူတအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် အတၢ်ရူၤလိာ်ဘၣ်ထွဲလိာ်သးလၢခိၣ် ယၤန့ဆၢၣ်တခါယီၤအပူန့ၣ်လီၤ.

ခိပ်ယာနူဆာ်စံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်

လၢမ့ၢ်ဆ့ၣ်မ့ၢ်ဂီၤတၢ်နၢ်ဟံၣ်ဒီးအတၢ်ကိးတခီ, ခိပ်ယာနူဆာ်မ့ၢ်ဒွဲၤချၢနူဆာ်တၢ်ဘၣ်တုၤလၢအအိၣ်ဝးတရံးဒီးဆိၣ်ထွဲပဲပုၤကူပုၤကညီ, တၢ်မဲတၢ်မါဒီးဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်, တၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤဒီးတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နူဆာ်တၢ်ဘၣ်တုၤမ့ၢ်တၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤခိၣ်တယၢ်တခါလၢအမၤစၢၤ ဒီးမၤလၢပုၤပဲပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်လိၣ်ဘၣ်နီၣ်နီၣ် ဒီးတၢ်လၢအပၣ်ယုၣ်ဒ်အမ့ၢ်ကလံၤကလီၤလၢပတၢ်သၢထီၣ်သၢလီၤအဂီၢ်, ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၢ်လၢဟံၣ်ယီၤတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်အကျဲအဂီၢ်, ထံနိလၢတၢ်မၤဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးက့ၤပနီၢ်ခိက့ၢ်ဂီၤဒွဲၤပုၤတၢ်ကီၢ်တၢ်ခုၣ်အဂီၢ်, ဒီးတၢ်အဂုၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်အါမးလၢပဂံၢ်က့ၤဒွဲၤက့ၤအီၤတလၢ်ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိပ်ယာနူဆာ်ဒီးအတၢ်ဖံးတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်တၢ်လၢအလီၤလီၢ်လီၤလး လၢပနၢ်ဟံၣ်အါဘျးဘျးဘျီးဘျီးတညီဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်ပစံးတၢ်အသိး, ပုၤကူပုၤကညီ (စဲအ့ၣ်ပုၤသ့ပုၤဘၣ်) သ့ၣ်တဖၣ် တုၤဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွဲၣ်မ့ၢ်တသ့ဘၣ်ဆၣ်, ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွဲၣ်အံၤကဲထီၣ်အသးဒ်နူဆာ်တၢ်လဲၤတရံးသးအကျိၤသ့ၣ်ဒ်န့ၣ်လီၤ.

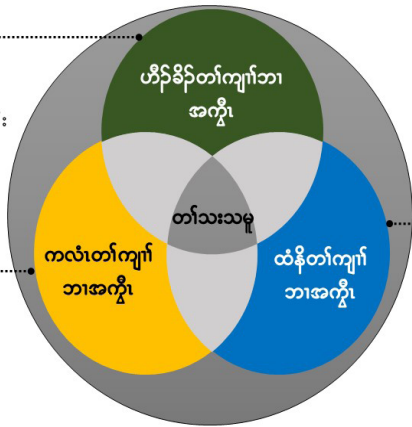
နူဆာ်တၢ်အိၣ်ဝးတရံးဒီးတၢ်ဘၣ်ထွဲလိၣ်သး

ဟီၣ်ခိၣ်က့ၢ်ကျိၢ်ဘၢ

တၢ်လၢအအိၣ်လၢဟီၣ်ခိၣ်မဲၢ်ဖံးခိၣ်ဒီးအဖိလၢ်ဒ်အမ့ၢ်သ့ၣ်ပုၤဝဲၣ်ပုၤ, ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွဲၣ်, ဟီၣ်လၢပနံၣ်ဒီးလၢလုတၢ်မ့ၢ်ထးသံ

ကလံၤက့ၢ်ကျိၢ်ဘၢ

တၢ်လၢအပၣ်ယုၣ်ဒ်အမ့ၢ်အိၣ်စံၣ်က့ၢ်, န့ၣ်တြိၣ်က့ၢ်, ထံသဝံ, ခိၣ်ဘိၣ်ခဲၣ်အိးစဲး, ဟးတြိၣ်က့ၢ်

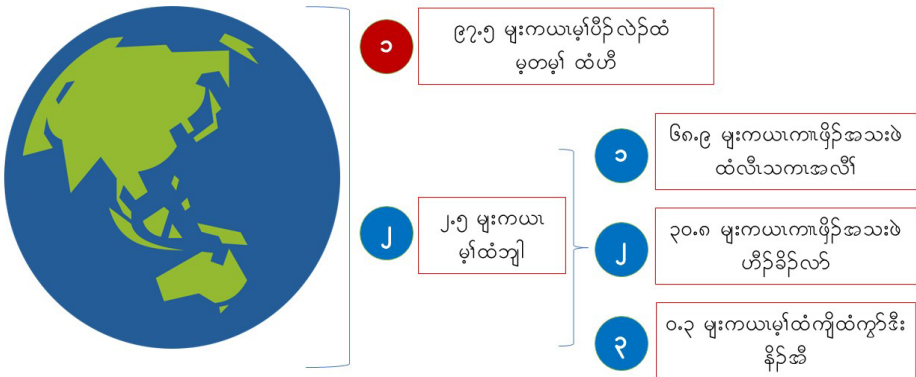
ထံနိက့ၢ်ကျိၢ်ဘၢ

ထံနိတၢ်အိၣ်ယၢဒီးက့ၢ်ဂီၤတၢ်အိၣ်ဖျါဒ်အမ့ၢ်ပိၣ်လဲၣ်, ထံက့ၢ်ထံက့ၢ်, ထံဖိက့ၢ်, နိၣ်, ကမါ, ထံလီၤသကၤအလီၢ်အကျဲ

ဒ်နူဆာ်တၢ်လဲၤတရံးသးက့ၢ်ဂီၤဒီတခါအသိး, တၢ်အရူဒိၣ်အခိၣ်သ့ၣ် (၃) ခါလၢအဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါအါဒ်အမ့ၢ်က့ၢ်ကျိၢ်ဘၢဘျးစဲသ့ၣ်တဖၣ်ပၣ်ယုၣ်ဒ်ဒ်ဒီးကလံၤ, ဟီၣ်

ခိပ်, ဒီးထံနိကွီကျါဘာလၢအဘျးစဲလိာ်အသးတခါဒီးတခါန့ၣ်လီၤ. တါအကွီကျါဘာ (၃) ခါအံၤတခါဒီးတခါဘျးစဲလိာ်အသးလၢတါဆိၣ်ထွဲက့ၤတါမုတါမဲအတါလဲၤတရံးသးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲကလံၤကွီကျါဘာပူၤကလံၤအကလုာ်လၢအပၣ်ယုာ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ နဲၣ်ထြီၣ်က့ၣ်, အိၣ်စံးက့ၣ် (ကလံၤဆံၣ်လၢပကသါအီၤ), အကီၤ, ခၣ်ဘိၣ်ဒဲၣ်အိးစံး (ကလံၤစုၣ်ပျါဘၣ်အဘၣ်သီလၢအမၤဆူၣ်ထီၣ်တါကသုၣ်ကသံးတါဆိတလဲ), ဟးဒိၣ်က့ၣ်, ဟံးလယၤ, ဒီးအိၣ်စိသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဒီးဖဲထံနိကွီကျါဘာအပူၤတခါ, တါလၢအပၣ်ယုာ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲပိၣ်လဲၣ်, ထံကျိထံကွာ်, ထံဖိကျိ, နိၣ်, ကမါ, ထံလီၤသကၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒဲးအ့ၣ်ပုၤကူၣ်ဘၣ်ကူၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတါယိထံယုာ်ညါဒီးမၤနီၣ်မၤယါအိၣ်ဝဲအသိး, ဟီၣ်ခိၣ်ဖျါအဟီၣ်ခိၣ်မဲာ်ဖံးခိၣ် (၇၀) မျးကယၤအံၤဘၣ်တါကျါဘာအီၤလၢထံနိအယိဟီၣ်မဲာ်ဖံးခိၣ်လၢပဝဲပုၤကူၣ်ပုၤကညီအိၣ်ဆိးဒီးမၤအိၣ်မၤအီၤလၢအပူၤအိၣ်ဒၣ်ထဲ (၃၀) မျးကယၤမ့တမ့ၢ် ထဲသၢပူၤတပူၤစီၤန့ၣ်လီၤ. လၢထံနိတါကျါဘာ (၂) ပူၤအကျါ, ပသ့ၣ်ညါဘၣ်စ့ၢ်ကီးလၢပိၣ်လဲၣ်ထံလၢအမ့ၢ်ထံဟီၣ်အံၤအိၣ်ဝဲဒၣ် (၉၇.၅) မျးကယၤ ဒီးမ့ၢ်ထံဘျါတခါအိၣ်ဒၣ်ထဲ (၂) မျးကယၤဘျဲၣ်တစဲးဖိန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်တါလၢအပၣ်ယုာ်လၢဟီၣ်ခိၣ်အကွီကျါဘာအကျါတခါမ့ၢ်ဝဲဟီၣ်ခိၣ်မဲာ်ဖံးခိၣ်ဒီးတါအိၣ်လၢအပူၤဒ်အမ့ၢ်သ့ၣ်ပျါဝၣ်ပျါ, လၢလုတါမျါထးသံ, ဟီၣ်လၢပနံာ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဖဲခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်ကွီၤကျါၣ်ဘၢလၢအဘျးစဲလိာ်သ့ၣ်တဖၣ်အပူၤ, တၢ်လၢအသးမူအိၣ်ခဲ
လၢၣ်ဒ်အမ့ၢ်ပုၤကူပုၤကညီ, တၢ်မံၤလၢဆၢၣ်ဖိကီၢ်ဖိ, ဒီးတၢ်မဲတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်မူ
သတြၢယုာ်ဒီးက့ၢ်ဂီၤအိၣ်ဖျါခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်ဒ်အမ့ၢ်ကလံၤ, ထံ, ဒီးဟီၣ်ခိၣ်တၢ်အိၣ်
ယၢသ့ၣ်တဖၣ်တပူၤယီၤ လၢတၢ်ဒီးသန့ထီၣ်လိာ်သးယၢပယၢပ လၢန့ဆၢၣ်တၢ်မူတ
တၢ်ခါယီၤအပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်အိၣ်မူသတြၢယုာ်ဒီးတၢ်အိၣ်စဲဘျးလိာ်အသးဒ်အံၤ ဒီးသ
န့ထီၣ်အသးလၢန့ဆၢၣ်တၢ်လဲၤတရံးသးအတၢ်ဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စး, တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့,
ဒီးကံၢ်စိတၢ်လၢတၢ်ပျဲဒီတခါအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယီၤပသ့ၣ်ညါနၢ်ဟံၤသ့လၢ
ပဝဲပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့, သ့ၣ်ဖုံသးညီ, ဒီးတၢ်အိၣ်မုာ်ဆိး
ဟၤအံၤ ဒီးသန့ထီၣ်အသးဒိၣ်ဒိၣ်မုာ်မုာ်လၢခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ ဒီး
ကံၢ်စိတၢ်လၢတၢ်ပျဲဒီတခါညါအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

“ပဝဲပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့, တၢ်သ့ၣ်ဖုံသးညီ, ဒီး
တၢ်အိၣ်မုာ်ဆိးဟၤအံၤ ဒီးသန့ထီၣ်အသးဒိၣ်ဒိၣ်မုာ်မုာ်လၢခိၣ်ယၢန့ဆၢၣ်အ
တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ ဒီးကံၢ်စိတၢ်လၢတၢ်ပျဲဒီတခါညါအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ”

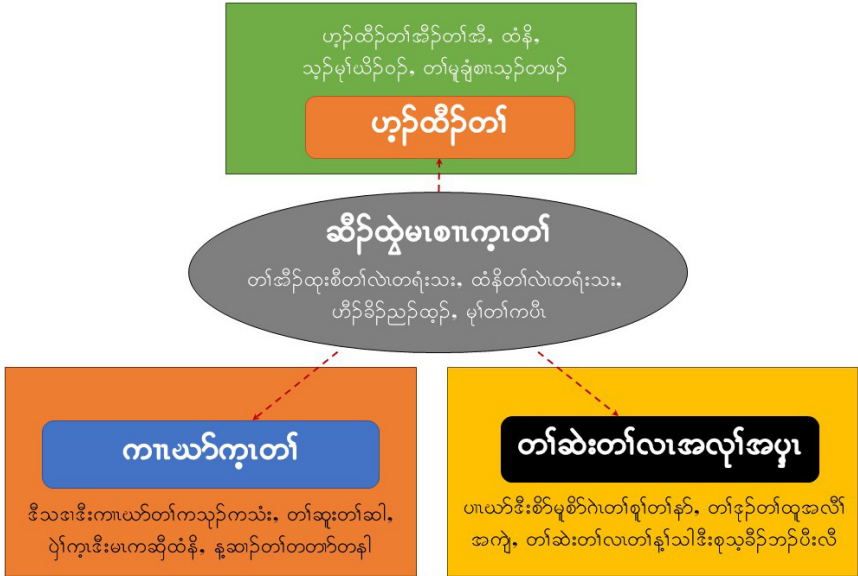
နန္ဒာတိုက်မူတဝါဒီးတိုက်မူအါကလုာ်

ဖဲတိုက်မိုာ်သံကွာ်ဘၣ်ဖူးနုလုာ် “သ့ၣ်ပျာ်တိုက်မူတဝါ” စံးတိုက်န့ၣ်မိုာ်နုာ်ဟံးအီၤသ့ၣ်လဲၣ်ဒီးတိုက်လုာ်ထံၣ်မ့ၣ်အီၤကမိုာ်တိုက်မနုာ်သ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ်. သ့ၣ်ပျာ်တိုက်မူတဝါမိုာ်တိုက်လုာ်အဟံးန့ၣ်ခိၣ်တယာ်လုာ်သ့ၣ်ပျာ်အယီၤ တိုက်လုာ်ထံၣ်မ့ၣ်အီၤကပၣ်ဃုာ်ဒီးသ့ၣ်ဖိတၣ်ဖိအကလုာ်ကလုာ်, သံၣ်ဖိဖိလုာ်ကုာ်ပျာ်ပျာ်, ထီၣ်ဖိလံၣ်ဖိ, ဒ့ၣ်ဖိညၣ်ဖိ, တိုက်ဖိလံၣ်ဖိယာ်, တိုက်မံၤလုာ်ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိအါမံၤအါကလုာ်ဒီးတိုက်အဂုၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ. တိုက်အံၤမိုာ်ဒဲၣ်တိုက်ဟ့ၣ်ဒိဟ့ၣ်တၢ်ထဲသ့ၣ်ပျာ်တိုက်မူတဝါခါန့ၣ်လီၤ. ကလံးဒီးထံၣ်နိတိုက်မူတဝါစ့ၢ်ကိးတိုက်လီၤဆီလိာ်သးဒီးသ့ၣ်ပျာ်တိုက်မူတဝါကအိၣ်ဝဲဒဲၣ်န့ၣ်လီၤ. လုာ်တိုက်န့ၣ်အယီၤ, ပမိုာ်ကွာ်သကိးတိုက်ကတိၤ “တိုက်မူတဝါ” စံးတိုက်န့ၣ်မိုာ်တိုက်မနုာ်လဲၣ်တခါတိုက်စံးဆါလုာ်အိၣ်ပျါဒဲၣ်လုာ်အံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

“နန္ဒာတိုက်မူတဝါမိုာ်ဟီၣ်ခိၣ်မဲာ်ဖံးခိၣ်ဟီၣ်ကဝီၤတတီၤလုာ်တိုက်လုာ်အသးသမူအိၣ်ဒီးတိုက်လုာ်အသးသမူတအိၣ်သ့ၣ်တဖၣ် အိၣ်မူသကိးဒီးဘျးဝဲလိာ်သးတပူၤယီၤလုာ်ထံၣ်ဃုထီၣ်ယီၤလိာ်ကုာ်သးဒဲၣ်တိုက်အန့ၣ်အထာတခါယီၤအသိးန့ၣ်လီၤ. ဒဲၣ်ပဟ့ၣ်တိုက်အဒိအသိး, တိုက်လုာ်အသးသမူတအိၣ်ဒဲၣ်အမိုာ်ထံၣ်နိ, ကလံး, မိုာ်တိုက်ကပီၤ, ဒီးလုာ်လုာ်တိုက်မိုာ်ထးသံသ့ၣ်တဖၣ်ကအိၣ်ဝဲအသိး တိုက်လုာ်အသးသမူအိၣ်ဒဲၣ်အမိုာ်ဒ့ၣ်ဖိညၣ်ဖိ, ထီၣ်ဖိလံၣ်ဖိ, တိုက်ဒီးတိုက်လုာ်, သံၣ်ဖိဖိဖိ, ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိလုာ်အဒိထီၣ်တကလုာ်ဒဲၣ်အမိုာ်ထိးတံာ်တုၤသ့ၣ်တဖၣ်လုာ်အအိၣ်ဆိးသကိးတပူၤယီၤဖဲဟီၣ်ကဝီၤတတီၤယီၤအပူၤအံၤဘၣ်တိုက်သ့ၣ်ညါအီၤဒဲၣ်အမိုာ် “နန္ဒာတိုက်မူတဝါ” န့ၣ်လီၤ. နန္ဒာတိုက်မူတဝါအံၤမိုာ်တိုက်လုာ်အဆိးကိာ်ဖိဒဲၣ်အမိုာ်နိၣ်အိတပျာ်ဖိသ့ၣ်အသိး, မိုာ်တိုက်လုာ်အဒိထီၣ်ဒဲၣ်အမိုာ် “ယံၣ်ဃုဒိပျဲပျဲတိုက်မံၤလုာ်ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိသ့ၣ်ပျာ်” ဖဲထီတထုၣ်ကီၢ်ဆၣ်, တီအူကီၢ်ရဲၣ်လုာ်အကွီၤပျဲခဲလုာ်အိၣ် (၁၀,၅၉၃) အ့ကၢ်စ့ၢ်ကိးသ့ၣ်ဒဲၣ်န့ၣ်လီၤ. နန္ဒာတိုက်မူတဝါလုာ်ဟီၣ်ခိၣ်တဘျးအံၤတခါဒီးတခါဝဲဘျး, ဘျးဝဲဒီးဒီးသန့ထီၣ်လိာ်အသးယာ်ပယာ်ပဒဲၣ်တကီၢ်ဒိၣ်နန္ဒာတိုက်လဲၤတရံးသးတခါအသိးန့ၣ်လီၤ. မိုာ်လုာ်ပတိုက်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤဒီးတိုက်အိၣ်မိုာ်ဆိးပၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤဘၣ်ဒီးသန့ထီၣ်သးလုာ်နန္ဒာတိုက်မူတဝါအတိုက်ဖံးတိုက်မုၤ, တိုက်လဲၤတရံးသးဒီးကံာ်စီတိုက်လုာ်ပျဲဒိတခါအယီၤ, အလီၢ်အိၣ်လုာ်ပကသ့ၣ်ညါနုာ်ဟံးဟံးလုာ်ဟံးပျဲဒီးယုသ့ၣ်ညါအါထီၣ်လုာ်အဂ့ၢ်န့ၣ်လီၤ.

နွဲ့ဆာ်တၢ်မူတတအတၢ်ဖံးတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်

လၢပဝဲပုၤကူပုၤကညီအတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤ, တၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤဒီးတၢ်အိၣ်မုၢ်ဆိးဟၤအဂီၢ်, တၢ်ဖံးတၢ်မၤအိၣ်သ့ၣ်လၢနွဲ့ဆာ်တၢ်မူတတဟူးဂဲၤဒီးဆိၣ်ထွဲပုၤသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ဖျါၣ်တၢ်ဂီၤဒီးတၢ်ဂ့ၢ်လၢလၢ်အသိးန့ၣ်လီၤ.

နွဲ့ဆာ်တၢ်မူတတတၢ်မၤခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်

(၁) တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤအတၢ်ဖံးတၢ်မၤ-တၢ်ဆိၣ်ထွဲမၤစၢၤတၢ်ဖံးတၢ်မၤလၢအပၣ်ယုၣ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲဟံၣ်ပီၤတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်ကဒုဒီးတၢ်ပူၤဖျဲးအလီၢ်လၢတၢ်မံၤလၢ်ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိ, တၢ်မဲတၢ်မၤဒီးတၢ်မုၢ်တၢ်ဘိသ့ၣ်တဖၣ်ဒ်သိးကအိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤဘၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. နွဲ့ဆာ်တၢ်မူတတဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မူဟီၣ်ကဝီၤဒီးတကတီၢ်ပီၤဟံးယၢ်ကၤယၢ်က့ၢ်တၢ်မူတၢ်မဲအါကလုၢ်လၢဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိဒီးတၢ်မဲတၢ်မၤတၢ်လဲၤတရံးသးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢန့ၣ်အမဲၣ်ညါ, နွဲ့ဆာ်တၢ်မူတတအံၤဆိၣ်ထွဲဒီးမၤဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးက့ၤစ့ၢ်ကီးတၢ်အိၣ်န့ၢ်ဂံၢ်န့ၢ်ဘါတၢ်လဲၤသးအကျိၤအက့ၢ်, ထံနိတၢ်လဲၤတရံးသး, ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထ့ၣ်လၢပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်တၢ်အိ, တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချဲၤဒီးတၢ်အိၣ်မုၢ်ဆိးဟၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

(၂) တၢ်ကၤယၢ်ကၤတၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤ-တၢ်ဘျးတၢ်ဖျိၣ်လၢန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မူတတၢ်ဟ့ၣ်ထီၣ်အိၣ်အကျိတခါမ့ၢ်ဝဲတၢ်ကၤယၢ်ကၤန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤတၢ်လဲၤတရံးအသးန့ၣ်လီၤ. နံၣ်ပံးတၢ်အသိး, သ့ၣ်ပှၢ်လၢအမ့ၢ်န့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၤအကျိတခါအံၤအတၢ်ဖံးတၢ်မၤအခိၣ်သ့ၣ်အကျိတခါမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ကၤယၢ်နီၤတၢ်မၤဘၣ်လိာ်ဘၣ်စးက့ၤထံနိ, ကလံၤ, နီၤဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထ့ၣ်ကံၢ်စီၤနီၤတၢ်လဲၤတရံးသးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မူတတၢ်အတၢ်မၤလၢအမ့ၢ်တၢ်ကၤယၢ်ကၤတၢ်အကျိ, တၢ်လၢအပၣ်ယုာ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ကၤယၢ်, ထီၣ်ယုၤထီၣ်ယီၤနီၤမၤဘၣ်လိာ်က့ၤတၢ်ကသ့ၣ်ကသံးတၢ်ဆီတလဲ, တၢ်ဆူးတၢ်ဆါ, နီၤန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်တတၢ်တနီၤအမ့ၢ်ထံဒိၣ်နိယုၤ, ကလံၤမ့ၢ်လီၤ, တၢ်ကိာ်ယုၤထီၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

(၃) တၢ်ဟ့ၣ်ထီၣ်တၢ်အတၢ်ဖံးတၢ်မၤ-န့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၤကံၢ်စီၤတၢ်လၢတၢ်ပျဲလၢအနီၤသန့ၤထီၣ်အသးလၢတၢ်မူတတၢ်လဲၤတရံးသးအံၤ ဟ့ၣ်ပဝဲပုၤကူပုၤကညီတၢ်အါမံၤအါကလုာ်န့ၣ်လီၤ. နံၣ်ပံးတၢ်အသိး, ပဟံၣ်ယီၤတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ပိးလီၤ, ကုၤပုၤပှၢ်ပုၤတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်သံကစၢ်, ထံနိလၢအကဆျီ, သ့ၣ်မ့ၢ်ယိၣ်ဝၣ်လၢပတၢ်ဖီအိၣ်တုၤအိၣ်အဂီၢ်, နီၤကသံၣ်ကသီသ့ၣ်တဖၣ်လၢပဒီးန့ၢ်အိၣ်လၢပခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ် “န့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၤ” သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ ပံးန့ၢ်ခိၣ်တယၢ်လၢန့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မူတတၢ်အတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့, တၢ်လဲၤတရံးဘၣ်လိာ်ဘၣ်စး, နီၤကံၢ်စီၤတၢ်လၢတၢ်ပျဲဒီတခါညါအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

(၄) တၢ်ဆဲးတၢ်လၢအတၢ်ဖံးတၢ်မၤ-လီၤဆီဒၣ်တၢ်လၢပုၤထူလံၤဖိလၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤအဂီၢ်, န့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မူတတၢ်အံၤစိာ်မူစိာ်ဂဲၤ, ဒီသအနီၤပံးယၢ်ယၢ်က့ၤအဝဲသ့ၣ်လုာ်လၢထူသန့ၤနီၤတၢ်ဆဲးတၢ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢပဝဲကညီပုၤထူလံၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, န့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မူတတၢ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤလၢအဘၣ်ထွဲလိာ်အသးလီၤလီၤနီၤပလုာ်လၢထူသန့ၤနီၤတၢ်ဆဲးတၢ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်ပၣ်ယုာ်ဝဲဒီးတၢ်ဒုတၢ်အူသံက့ၢ်ပိးလီၤအမ့ၢ်တနၢ်က့ၣ်ကျိ, ပီၤကူ, တယံၤ, တၢ်စံၣ်က့ၣ်ပိးလီၤ, နီၤတၢ်စူၢ်တၢ်နၢ်ဒီးတၢ်ဒုတၢ်ထူအလီၢ်အကျဲၣ်အမ့ၢ်ဒုပီၤလီၢ် (ဒုပီၤထူၣ်), နါထံအလီၢ်အကျဲ, နီၤတၢ်သ့ၣ်ပျဲအလီၢ်အကျဲၣ်အမ့ၢ်သီသံၣ်ခိၣ်, ပျဲဂီၢ်ခိၣ်, ပျဲဟံၣ်ခိၣ်ဒီးကစၢ်ကံၢ်ကူးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်မူအါကလုာ် (တၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်) စံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်

ဖဲပမ့ၢ်ဟံၣ်ဖှိၣ်တၢ်ကတိၤခံဖျၢၣ်လၢအမ့ၢ် “တၢ်သးသမူ” ဒီး “တၢ်အါမံၤအါကလုာ်” န့ၣ် ကကဲထီၣ်တၢ်ကတိၤတဖျၢၣ်ယီၤလၢအမ့ၢ် “တၢ်မူအါကလုာ်” လၢအကျၢၢ်ဘၢဝဲဒၣ် တၢ်လၢအသးသမူအိၣ်ယုာ်ဒီးတၢ်မဲတၢ်မါအါမံၤအါကလုာ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မူ အါကလုာ်မ့ၢ်တၢ်သးသမူအကံၢ်ခိၣ်ဒီးခိၣ်တယၢ်တခါလၢန့ၣ်တၢ်မူတၢ်ဒီးတၢ်ဘျးစဲ လိာ်သးသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်စံၣ်အိၣ်ကျၢၤ, တၢ်သ့တူၢ်န့ၢ်ခိၣ်ကဲဒီးကံၢ်စီတၢ်လၢတၢ် ပျဲတၢ်လဲၤတရံးသးဒီးတခါညါအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မူအါကလုာ်မ့ၢ်တၢ်အိၣ်ယၢၤလၢအလုာ် ဒိၣ်ပွၤဒိၣ်လၢတၢ်ထီၣ်ဒူးဒီးဆၢတဲာ်အပွၤကလံၤတသ့ဘၣ်တခါန့ၣ်လီၤ. တၢ်မူတၢ်မဲလၢ ဟီၣ်ခိၣ်တဘျးအံၤ ဟ့ၣ်ပျဲတၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်, မၤကဆိကွံာ်ဝဲဒၣ်ကလံၤလၢပကသါအိၣ်, ပျဲကဆိထံနိလၢပအိၣ်အိၣ်, ဒီးဟ့ၣ်ပျဲပနံၣ်ယီၤယၢၤပိးလီၤအါမံၤအါကလုာ်လၢတၢ်သ့ၣ် ထီၣ်ဘျီထီၣ်ပဟံၣ်ယီၤတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်အိၣ်ကဒု, ကသံၣ်ကသီလၢတၢ်ကူဆါယါ ဘျါက့ၤတၢ်ဆူးတၢ်ဆါအကလုာ်ကလုာ်, ဒီးတၢ်လၢအဂုၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်အါမးန့ၣ်လီၤ.

“တၢ်မူအါကလုာ်မ့ၢ်တၢ်ဂံၢ်ခါၣ်သန့ၣ်တခါလၢန့ၣ်တၢ်မူတၢ်အတၢ်အိၣ် ချ့ၣ်အိၣ်ချ့ၣ် ဒီးကံၢ်စီတၢ်လၢတၢ်ပျဲဒိၣ်တခါလၢအဒူးအိၣ်စံၣ်အိၣ်ကျၢၤခိၣ်ယၢၤန့ၣ် ဆၢၣ်လၢပအိၣ်လၢအပူၤ, အုၣ်ကီၤမၤလီၤတံၢ်က့ၤကလံၤဒီးထံနိလၢအကဆိ, ဟီၣ်ခိၣ်ညၢၣ်ထ့ၣ်လၢအလၢပျဲဒီးအထူးအစီလၢအလုာ်အိၣ်လုာ်အိၣ်ပဲပျဲကူ ပျဲကညီသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ”

ဒီးလၢပဝဲကညီပျဲထူလံၤဖိနီၢ်ခိၣ်တၢ်လုာ်အိၣ်သးသမူလၢအဟံးန့ၢ်ခိၣ်တယၢ်လၢန့ၣ်ဆၢၣ် တၢ်အိၣ်ယၢၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, တၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်မ့ၢ်နီၣ်ဝံာ်ခံတခါလၢယုာ်ကၢတၢ် လုာ်အိၣ်သးသမူဒီးတၢ်အိၣ်ကူအိၣ်လၢယုာ်ဒီးလုာ်လၢထူသန့ဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအဂီၢ်အါ မးန့ၣ်လီၤ. တၢ်မူအါကလုာ်အံၤပျဲတနီၤနီၤကိးဒီးဟံၣ်ပနီၣ်အါဒ်အမ့ၢ် “တၢ်မူအကပီၤ လုၤ” လၢအဘံပကံးဘျးစဲလိာ်သးတခါဒီးတခါအယိန့ၣ်လီၤ. တၢ်မူအါကလုာ်အခိၣ် တယၢ်လၢအမ့ၢ် “တၢ်မူအကပီၤလုၤ” အံၤ ဒီးသန့ထီၣ်အသးလၢတၢ်အရူၢ်အသးဘံ ပကံးဘျးစဲလိာ်သး (၃) ခါဒ်အမ့ၢ်တၢ်မူချံၤ, တၢ်မူအကလုာ်, ဒီးတၢ်မူတၢ်လီၤဆီ လိာ်သးသ့ၣ်တဖၣ်အဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

(၁) တၢ်မူချံၤ-အိၣ်ပညီစံးတၢ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်မူချံၤ (ကီၤလၢကိးလၢ Genes) လၢအ

ဘဉ်တၢ်ထံၣ်န့ၣ်အီၤဖဲတၢ်မူအကလုာ်သ့ၣ်တဖၣ်အကျါန့ၣ်လီၤ. တၢ်မူချံၣ်စၢၤမ့ၢ်နီၣ်ဂံၢ်ရူသ့ၣ်လီၤဆီ (မ့တမ့ၢ်) တၢ်န့ၣ်ကျဲတခါလၢအဘဉ်တၢ်ထံၣ်န့ၣ်အီၤဖဲစဲလံာ်တၢ်ယဲၤဆံးကိာ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်မူချံၣ်စၢၤနီၣ်ဂံၢ်ရူသ့ၣ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ်မၤတၢ်ဆၢတဲာ်လၢပနီၣ်ခိက့ၢ်ဂီၤဒီးတၢ်အိၣ်ဖျါသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, ဒ်ပစံးတၢ်အသိးပမဲာ်ချံၣ်အလွဲၢ်, ပနၢ်ဒုခံအက့ၢ်အဂီၤ, ဒီးတၢ်အဂၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ပဝဲပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်ပတၢ်လီၤဆီလိာ်သးတဂၤဒီးတဂၤအံၤဟဲခိဖျိအသးလၢတၢ်မူချံၣ်စၢၤတၢ်လီၤဆီလိာ်သးသ့ၣ်တဖၣ်အယိန့ၣ်လီၤ.

(၂) တၢ်မူအကလုာ်-တၢ်မူအကလုာ်စံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်သးသမူအိၣ်အဖူၣ်အထာသ့ၣ်တဖၣ်လၢအမၤအါထီၣ်အစၢၤအသ့ၣ် (မၤအါထီၣ်ဂီၢ်ထီၣ်အသး) သ့သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်ပဟ့ၣ်တၢ်အဒိအသိး, လၢဆၣ်ဖိကကီၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အကျါတၢ်မူအကလုာ်လၢအလီၤဆီလိာ်သးသ့ၣ်တဖၣ်ကမ့ၢ်ဝဲထွဲၣ်ဒီးသၣ်မံညီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ပမူဖျၢၣ် (ဟီၣ်ခိၣ်) လၢပအိၣ်ဆိးလၢအပူၤတဘျီအံၤ မ့ၢ်တၢ်ဆီၣ်ထွဲမၤစၢၤဒီးတၢ်အိၣ်ကဒုအလီၢ်အကျဲတတီၤလၢတၢ်မူအကလုာ်လၢအကကွဲၢ်တဖၣ်ကကွဲၢ်, ဒီးတၢ်မူအကလုာ်တနီၤနီၤတုၤဒုၣ်လဲာ် တၢ်ယိထံယုသ့ၣ်ညါဒီးဟ်ပနီၣ်အီၤတသ့ဒံးဘဉ်အိၣ်ဒံးအါမးန့ၣ်လီၤ.

(၃) တၢ်မူတတ-တၢ်မူတတစံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲန့ၣ်ဆၢတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲဒီးဟီၣ်ကဝီၤတတီၤလၢတၢ်မူအကလုာ်ကလုာ်အိၣ်ဆိးလၢအပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်မူအကလုာ်အံၤတၢ်လီၤဆီလိာ်သးမ့ၢ်အိၣ်ဘဉ်ဆၣ်, လၢတၢ်ကၤယာ်ဒီးစိာ်မူစိာ်ဂဲၤက့ၢ်တၢ်မူအါကလုာ်အတၢ်အိၣ်စံာ်အိၣ်ကျၢၤအဂီၢ် လၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤအဂီၢ်ဘဉ်ဒီးသန့ထီၣ်ဒီးဒီသဖၢလိာ်သးယာ်ပယာ်ပယန့ၣ်လီၤ. တၢ်မူတတတခါဒီးတခါအလီၢ်အကျဲ, ဟီၣ်ခိၣ်မဲာ်ဖံးခိၣ်ဒီးအကျိၤပျဲ (အလဲၢ်အထီ) တၢ်လီၤဆီလိာ်သးကအိၣ်ဝဲ, ဒ်ပစံးတၢ်အသိး တၢ်စူထံသ့ၣ်ပျၢ်ဟီၣ်ကဝီၤ, ထံကျိ, ကမၢ, ကစၢၢ်ကလိ, ဒီးမဲးမ့ၢ်ပျိသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

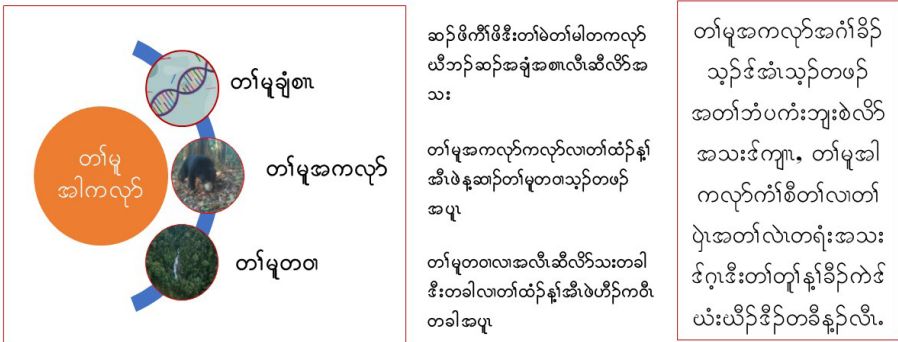
တၢ်မူအကလုာ်အဂံၢ်ခိၣ်သ့ၣ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ် အတၢ်ဘံပကံးဘျးစဲလိာ်အသးဒ်ကျၢၤ, တၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်ကံာ်စိတၢ်လၢတၢ်ပျဲဒီးတၢ်လဲၤတရံးအသးဒ်ဂ့ၤဒီးအတၢ်တူၢ်န့ၣ်ခိၣ်ကဲဒ်ပံးယီၣ်ဒီၣ်တခါန့ၣ်လီၤ. တၢ်မူအါကလုာ်လၢအအိၣ်ဖဲတၢ်မူတတပူၤသ့ၣ်တ

ဖဉ်အံၤ ဘဉ်တၢ်သ့ၣ်ညါအိၣ်အမ့ၢ် “န့ဆၢၣ်တၢ်အုၣ်ကီၤ” လၢပဝဲပှၤကူပှၤကညီအ ကီၤ ခိဖျိအဟ့ၣ်ပှၤတၢ်ဒီသအလၢန့ဆၢၣ်တၢ်တတၢ်တနါလၢအမၤအသးလၢမ့ၢ်မဆါတ န့အံၤအမ့ၢ်တၢ်ဆူးတၢ်ဆါဒီးတၢ်ကသ့ၣ်ကသံးတၢ်ဆီတလဲစံးတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

“တၢ်ပိထံဃုသ့ၣ်ညါဒီးမၤနီၣ်မၤပါတ့ၢ်လံတၢ်မူအကလုာ်တကကွၢ်ဒီးခွံ ကလီၢ်ဘျဲၣ် (၁.၉ ကကွၢ်) လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤလံန့ၣ်လီၤ. ဘဉ်ဆၢၣ်, တၢ်နၢ်ဝဲဒၣ်လၢတၢ်မူအကလုာ်လၢအလီၤဆီလိာ်အသးအံၤကအိၣ်ဝဲဒၣ် (၈ တုၤ ၉ ကကွၢ်) အဘၢၣ်စၢန့ၣ်လီၤ”

တၢ်မူအကလုာ်အဂံၢ်ခိၣ်သ့ၣ်

တၢ်မူအကလုာ်အခိၣ်တယၢ်တခါဒီးသန့ထီၣ်အသးလၢတၢ်အဂျၢ်အသးဘံပကံးဘျးစဲလိာ် အသးသၢခါလၢအမ့ၢ်,

ကီၢ်သုလုၤဒီးတၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်

ပမိၢ်ပၢ်ဖံဖုဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲလၢအတၢ်သ့ၣ်ညါအိၣ်အမ့ၢ် “ကီၢ်သုလုၤ” အံၤမ့ၢ်ထံကီၢ်တဘျီလၢအလၢပျဲဒီးတၢ်မူတၢ်မဲအါမံအါကလုာ်န့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်ဘီ မ့ၢ်ပတီၢ်ပှၤထူလံဖိအတၢ်ကိးတၢ်ခိတခါမ့ၢ်ဝဲ “ဟီၣ်ကဝီၤလၢအလၢပျဲဒီးတၢ်မူသ့ၣ်တ ဖဉ်” န့ၣ်လီၤ. ကီၢ်သုလုၤအံၤမ့ၢ်ဟီၣ်ကဝီၤအကါဒိၣ်တတီၤလၢတၢ်မံလၢဆၢၣ်ဖိကီၢ်ဖိ ယုာ်ဒီးတၢ်မဲတၢ်မါလၢအအိၣ်လၢတၢ်လီၤဘဉ်ယိၣ်ဒီးဘျးထီၣ်တ့ၢ်မးလၢအစၢကလီၤတူာ် ကွံာ်လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ယုာ်ကတၢ်ပၤဆၢရဲၣ်ကျဲဒီးတၢ်ကဟုကယာ်

၁. Howell, Izzi. (2019). *Ecographics: Biodiversity*. London: The Watts Publishing Group.

ကွေ့တော်မူတော်မဲအါကလုာ်အံၤ မ့ၢ်ပဝဲကညီပုၤထူလံၤဖိအတၢ်ဂဲၤလိာ်ဖးဒိၣ်တခါလၢဟီၣ် ခိၣ်ဘီမ့ၢ်ပတီၢ်အယီၤ တၢ်စိာ်မူစိာ်ဂဲၤဒီးတၢ်မူထွဲမၤစၢၤကွေ့မိာ်ပၢ်ဖဲဖုအတၢ်မၤလိာ်ပိာ်လီၤ ဒီးလုာ်လၢတၢ်မၤကျိၤကျဲလၢအဂ့ၢ်မ့ၢ်နီၣ်ဝံာ်ခံတခါန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ကတဲာ်ကတီၤကွေ့ သ့ၣ်ပုၤဝဲၣ်ပုၤဒီးတၢ်မူအါကလုာ်အဖီခိၣ်, မိာ်ပၢ်ဖဲဖုလၢအမ့ၢ်မ့ၢ်ဝါခိၣ်ပုၤဝါမဲသ့ၣ်တ ဖၣ်ပာ်တ့ၢ်န့ၢ်ပုၤလုာ်ဖိထါဖိဒ်လၢအံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

“ပမ့ၢ်ကသံမၤလိာ်လီၤ, ပပုၤကသံမၤလိာ်လီၤ
 သ့ၣ်ခိၣ်ကသံအိၣ်ကတီၤ, ဝဲခိၣ်ကသံအိၣ်ကတီၤ
 ကတီၤသ့ၣ်လီၤဟ့ၣ်အသီ, သ့ၣ်လီၤကတီၤဟ့ၣ်အသီ
 သ့ၣ်လီၤဟ့ၣ်ဒီးချၢာ်စးကြိၤ, ထီၣ်ခ့ထီၣ်ကိးမိာ်ဘၣ်အီၤ”

- မ့ၢ်ကြိၢ်ကီၢ်ရၣ်(ယိၣ်လိာ်တၢ်မ့ၢ်တၢ်ခုၣ်ကရၢၢ်) အဆၢ
- လူၤသီကီၢ်ဆၣ်
- ဘုၤသိၣ်ကီၢ်ဆၣ်
- နွဲၣ်လိာ်ကီၢ်ဆၣ်

ကဆီထာၣ်ပှတတသ့ၣ်ပှလၢအဒိးန့ၣ်လီၤခၢၣ်သးသ့ၣ်ပှဝဲၤကျိၤအလံာ်အုၣ်သးဖဲ (၂၀၁၄) နံၣ်အတီၢ်ပှအံၤ မှ်ပှတတသ့ၣ်ပှအဒိၣ်ကတၢ်တဘျီဖဲကီၢ်သူလုပှန့ၣ်လီၤ. ကဆီထာၣ်ပှတတသ့ၣ်ပှအံၤဘၣ်တၢ်ပၤဆုၤရဲၣ်ကျဲၤသကိးအီၤလၢကညီပှထူလံၤဖဲပှတတ (၁၅) န့ၣ် (န့ၣ်သဝီ) လၢစီမ့ၢ်ပျီ, လၢမ့ၢ်ပျီ, ဒီးခူပှကရူၢ်သ့ၣ်တဖၣ်ဖဲလုၤသီကီၢ်ဆၣ်, မ့ၢ်တြီၢ်ကီၢ်ရ့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ပှတတသ့ၣ်ပှအံၤအကွီၤပျဲခဲလၢၣ်အိၣ်ဝဲ (၁၄,၆၀၆) အ့ၣ်ကၢၢ်ဒီးမှ်သ့ၣ်ပှဟီၣ်ကဝီၤတတီၤလၢအလၢပျဲဒီးတၢ်မူတၢ်ဖဲအါကလုာ်န့ၣ်လီၤ.

- (၁) ဖိသ့ၣ်ခံအိၣ် (၁၂၀) ကလုာ်အကျါအကလုာ် (၇၀) မျးကယၤအံၤဘၣ်တၢ်တြီၢ်အီၤလၢထံကီၢ်ဘီမ့ၢ်တၢ်ဘျီသဲစး
- (၂) ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိလၢအဒုးအီၤန့ၣ်အံၤတၢ်ထံၣ်န့ၣ်အီၤအိၣ်ဝဲဒၣ် (၈၁) ကလုာ်န့ၣ်လီၤ.
- (၃) မ့ၢ်မ့ၢ်ထံဖိကျိၤလၢအကွၢ်ခံအိၣ်ဖျိၣ်ဖဲကဆီထာၣ်ပှတတသ့ၣ်ပှပှအံၤအိၣ်ဝဲ (၂၀၀) ဘီန့ၣ်လီၤ.
- (၄) ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိလၢအဒိၣ်အိၣ်လွံၢ်ခိလၢအဒိၣ်သ့အိၣ် (၃၁) ကလုာ်န့ၣ်လီၤ.
- (၅) ထီၣ်လၢတၢ်ပိထံဃုသ့ၣ်ညါအီၤဖဲကဆီထာၣ်ပှတတသ့ၣ်ပှပှအိၣ် (၁၃၀) ကလုာ်န့ၣ်လီၤ.
- (၆) ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိလၢအဖးထီၣ်လၢထံဒီးမူလၢခိခိၣ်သ့အိၣ် (၁၃) ကလုာ်န့ၣ်လီၤ.
- (၇) ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်ဖဲလၢတၢ်ပိထံဃုသ့ၣ်ညါအီၤအိၣ် (၂၀၀) ကလုာ်န့ၣ်လီၤ.

ဟီၣ်ခိၣ်ဘီမ့ၢ်ပတီၢ်တၢ်ဂဲၤလီၤလၢတၢ်ရဲၣ်သဲကတီၤက့ၤတၢ်မူအါကလုာ်

လၢတၢ်ဟံပနီၣ်က့ၤခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်ဂ့ၢ်ဝီၣ်အမ့ၢ်နီၣ်ဝံၣ်ခံတၢ်ဂ့ၢ်ခိၣ်သ့ၣ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်လၢတၢ်ကဘၣ်ကွၢ်မဲာ်မၤဆိအီၤအဖီခိၣ်, ဖဲလၢပှ (၃) သီ တုၤ (၁၄) သီ, ၁၉၉၂ နံၣ်န့ၣ်တၢ်ရဲၣ်ကျဲၤဒုးအိၣ်ထီၣ် “ဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘျီတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဒိၣ်” လၢအဘၣ်တၢ်သ့ၣ်ညါအီၤစ့ၢ်ကီးလၢ “ဘီမ့ၢ်စၢ်ဖျိၣ်ကရၢတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဒိၣ်လၢခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ထီၣ်ပသီထီၣ်” ဖဲကီၢ်တြးစ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ရဲၣ်ကျဲၤဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဒိၣ်ဒိၣ်အံၤအတၢ်ပညိၣ်ခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်ခိၣ်မ့ၢ်ဒ်သိးဒီး ထံကီၢ်ပဒိၣ်ပပှလၢအမ့ၢ်ဘီမ့ၢ်စၢ်ဖျိၣ်ကရၢအကရၢဖိသ့ၣ်တဖၣ်ကဖိၣ်လီၤစုဒီးမၤသကိးတၢ်တပူၤယီၤလၢတၢ်ဂ့ၢ်ထီၣ်ပသီထီၣ်ဂ့ၢ်ဝီၣ်ဘၣ်ထွဲသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

ဖဲတၢ်အိၣ်ဖျိၣ်ဖးဒိၣ်ဒိၣ်တကတီၢ်ဝံၤအလီၢ်ခံ, တၢ်ဆုၤန့ၣ်ဒီးပာ်ဂၢ်ပာ်ကျၢတၢ်အါလီၤ

လံာ်ပံးယာ်ဒီးတၢ်ရဲၣ်တၢ်ကျဲၤခိၣ်သ့ၣ် (၃) ခါအကျိပၣ်ယုၣ်ဒီးတၢ်မူအါကလုာ်ဂ့ၢ်ဝီလၢအတၢ်သ့ၣ်ညါအိၣ်အမ့ၢ် “ခဝုၣ်လၢတၢ်မူအါကလုာ် (Convention on Biological Diversity-CBD) န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ထံၣ်ကီၢ်ဘီၣ်မ့ၢ်ဒီးပုၤဘၣ်ထွဲဘၣ်ယးအါဖုအတၢ်အၢၣ်လီၤအလံာ်ပံးယာ်လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ပညိၣ်ဖီတၢ်အခိၣ်သ့ၣ် (၃) ထံၣ်လၢအမ့ၢ်တၢ်ကဟုကယာ်က့ၤတၢ်မူအါကလုာ်, ယုၣ်ကတၢ်စူးကါတၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်, ဒီးတၢ်နီၤဟ့ၣ်နီၤခီလိာ်သးတၢ်န့ၢ်ဘျးန့ၢ်ဖျိၣ်လၢတၢ်ဒီးန့ၢ်ဘၣ်အီၤလၢ တၢ်မူချံၤတၢ်အိၣ်ယၢအဖီခိၣ်လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်တီၤဖၤအိၣ်မးဒီးတၢ်ထဲသိးတုၤသိးသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

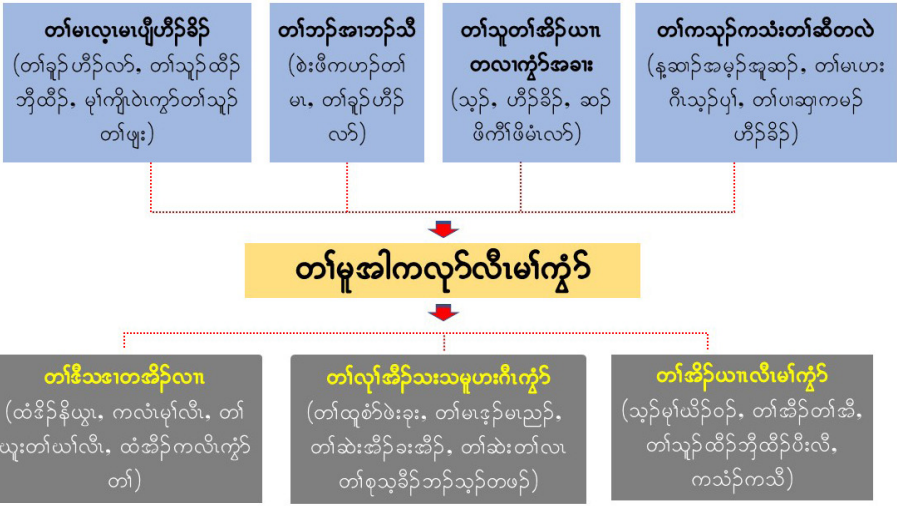
ခိၣ်ဖျိန့ၣ်ဆၢတၢ်မူတဝါဒီးတၢ်မူအါကလုာ်အံၤမ့ၢ်တၢ်ဘျးစဲဒီးဘၣ်ထွဲလိာ်သးလၢဟီၣ်ခိၣ်ဒီးတဘျီညါအယိ, လၢစုလီၤယုၣ်တၢ်ဂဲၤလိာ်ဒီးသဒါ, စိာ်ကဖီထီၣ်ဒီးကဟုကယာ်က့ၤန့ၣ်ဆၢတၢ်မူတဝါဒီးတၢ်မူအါကလုာ်အဂီၢ်, ဘီၣ်မ့ၢ်စၢ်ဖျိၣ်ကရၢဘိးဘၣ်သၢလီၤဒီးပာ်ပနီၣ်ဝဲဒၣ်လါမ့ၢ် (၂၂) သိၣ်အမ့ၢ် “ဟီၣ်ခိၣ်ဒီးဘၣ်တၢ်မူအါကလုာ်မ့ၢ်န့ၢ်” န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ဘီၣ်မ့ၢ်ပတီၢ်တၢ်ဂဲၤလိာ်တခါလၢတၢ်မၤဆူၣ်ထီၣ်က့ၤတၢ်စီၣ်မဲာ်စီၣ်နီၤဒီးတၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ပာ်လၢတၢ်မူအါကလုာ်ဂ့ၢ်ဝီအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်အိၣ်ထီၣ်လၢတၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်အဂီၢ်

တၢ်မူအါကလုာ်အတၢ်အိၣ်သးလၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤအဖီခိၣ်အိၣ်တ့ၢ်လံာ်ဂ့ၢ်ဝီအူတၢ်အိၣ်သးကတီၢ်လံာ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်မူအါကလုာ်တနီၤအိၣ်လၢတၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်ဘၣ်ဆၢ, တနီၤနီၤတခါအစၢဘျးတ့ၢ်မးလၢကလီၤတူၣ်ကွံာ်လံာ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဂ့ၢ်ဒ်အံၤအယိ, ဘီၣ်မ့ၢ်စၢ်ဖျိၣ်ကရၢဘိးဘၣ်သၢလီၤဝဲဒၣ်လၢ ဆၢကတီၢ်တုၤယီၤလံာ်လၢတၢ်ကဘၣ်ပာ်ဖျိၣ်မၤသကိးတၢ်တပူၤယီၤ လၢတၢ်ယုၣ်လီၤဘျါလီၤကွံာ်တက့ၢ်ဒိၣ်န့ၣ်ဆၢတၢ်တတၢ်တနါဘျးစဲသၢမံၤလၢပၣ်ယုၣ်ဒီး တၢ်ကသုၣ်ကသံးတၢ်ဆီတလဲ, တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သိးဒီးတၢ်မူအါကလုာ်တၢ်လီၤမူလီၤမၢ်ဒီးအစၢအိၣ်လၢတၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်ပူၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်ထံၣ်ကီၢ်ဘီၣ်မ့ၢ်ကရၢသဘျီလၢအမ့ၢ် (World Wide Fund for Nature -WWF) အတၢ်ယိထံၣ်ယုၣ်ညါအစၢ (၂၀၂၀) နံၣ်ပာ်ဖျါထီၣ်ဝဲအသိး^၂, တၢ်မူအါကလုာ်ဒ်အမ့ၢ်ဆၢဖိကီၢ်ဖိလၢအအီၣ်န့ၢ်, ထီၣ်, ညၣ်, တၢ်မဲတၢ်မါဒီးတၢ်ဖိလံာ်ဖိယာ်သ့ၣ်တဖၣ်လီၤစ့ၤကွံာ်တ့ၢ်လံာ် (၆၈) မျးကယၤဝဲ (၁၉၇၀) နံၣ် ဒီး (၂၀၁၆) နံၣ်အပူၤအတုၤန့ၣ်လီၤ.

^၂ <https://india.mongabay.com/2020/09/nature-in-peril-as-biodiversity-losses-mount-alarmingly-states-the-living-planet-report/>

တၢ်မူအါကလုာ်အတၢ်လီၤဆံးလီၤစ့ၤ, လီၤမူလီၤမၢ်ဒီးအစၢလီၤတူာ်ကွံာ်ဒ်အံၤဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်သးအုးနီၣ်နီၣ် လၢပဝဲပုၤကူပုၤကညီလၢအအိၣ်ဆိးသကိးတပူၤယီၤဖဲမူဖျါတၢ်မူတတၢ်တဘျီအံၤအတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့, တၢ်အိၣ်ကူအီၤလၢ, တၢ်အိၣ်မုာ်ဆိးပၤ, ဒီးတၢ်အိၣ်ကုးအိၣ်ပျဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဆိၣ်သနံးလၢတၢ်မူအါကလုာ်အဖီၣ်ခိၣ်အိၣ်ဝဲအါမံၤဒီးလၢကျါပၣ်ယုၣ်စ့ၢ်ကိးဒီးပၢ်ခါ (ချ့းစိ) မုာ်ကျိၤဝဲကွံာ်တၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်ဒ်အမုာ်ခူဝုၢ်တၢ်ဒိထီၣ်ထီထီၣ်, တက့ၢ်ဒိၣ်တၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်တၢ်တိာ်ကျဲၤဒ်အမုာ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢ, တၢ်တ့ထီၣ်ထံတမၢ်, ဝဲဒီးဖီကဟၣ်ဟီၣ်ကဝီၤဒိၣ်လီၤဆီ, မုာ်ကျိၤဝဲကွံာ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျး, ဒီး ထံလီၢ်ကီၢ်ပူၤတၢ်ဒုးတၢ်ယၤ, ထံရူၢ်ကီၢ်သဲးတၢ်သဘၣ်သဘၣ်ဒီးတၢ်တၢ်တကျၢ, ဒီးတၢ်ကသ့ၣ်ကသံးတၢ်ဆိတလဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

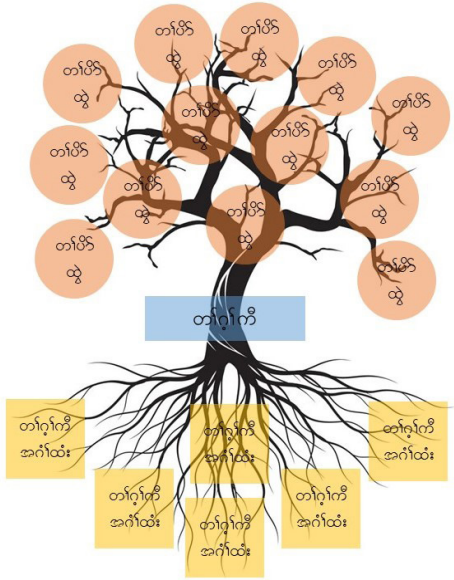
တၢ်ဂဲၤလိဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်ပာ်ထံနီၤဖးက့ၤသ့ၣ်ထူၣ်တဖၣ်အတၢ်ဂ့ၢ်ကီ

လၢတၢ်တၢ်ပိၣ်, ဟ့ၣ်ကူၣ်ဟ့ၣ်ဖးဒီးပာ်ထံနီၤဖးသကိးတၢ်ဂ့ၢ်ကီအဂီၢ်ထံးလၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဆိၣ်သနံးလၢတၢ်မူအါကလုာ်အဖီခိၣ်, တၢ်ဂ့ၢ်ကီလၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ဒိဘၣ်သလၣ်လၢအပိာ်ထွဲထီၣ်အခံသ့ၣ်တဖၣ်ဖဲပဟီၣ်ကဝီၤဒုၣ်ဝဲအပူၤအဂီၢ်, တၢ်ဂဲၤလိအဖီလၢအမုာ် “တၢ်ပာ်ထံနီၤဖးဒီးတၢ်ဘျါရဲၤသကိးသ့ၣ်တထူၣ်အတၢ်ဂ့ၢ်ကီ” အံၤကမၤစၢပုၤဒ်သိး ပကသ့ထံၣ်ဘၣ်တၢ်ဂီၤဒိတခါဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မၤပျဲ

မေဖုးဒီးတၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်လၢတၢ်မူအါကလုာ်အဖီခိၣ် ဒီးဟံလီၤသကိးတၢ်မကျဲခိၣ်သ့ၣ် လၢတၢ်ကဘၣ်ဟံးထီၣ်ဂ့ၢ်ဝီဒီးယုၣ်လီၤဘျါလီၤသကိးအီၤဖဲလဲၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်သံကွၢ်အတၢ်နဲၣ်ကျဲလၢကရူၢ်တၢ်တၢ်ပိၣ်အဂီၢ်

- (၁) တၢ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်မပျံၤမေဖုးဒီးတၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်လၢတၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ် ဖဲသုဟီၣ်ကဝီၤပူၤမ့ၢ်တၢ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ် (တၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်လၢတၢ်မဲတၢ်မါ, သံၣ်ဖီဖီဖိ, ကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲ, ဒုၣ်ဖီညၣ်ဖိ, ထီၣ်ဖိလံာ်ဖိ, ဒီးတၢ်မံလၢဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိလၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်)
- (၂) ဘၣ်မနုၤအပိတၢ်မပျံၤမေဖုးဒီးတၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ထီၣ်လဲၣ်. မတၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်အီၤလဲၣ်ဒီးဟဲအိၣ်ထီၣ်အသးလၢကျဲဖဲလဲၣ်.
- (၃) ခိဖျိတၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်လၢတၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်အဖီခိၣ်, ဖဲပစံးတၢ်အသိးတၢ်ဟးဂူၢ်ဟးဂီၤ, လီၤမူလီၤမၢ်ဒီးအစၢလီၤတူၢ်ကွံာ်အဖီခိၣ်, တၢ်ကီတၢ်ခဲလၢအပိာ်ထွဲထီၣ်အခံမ့ၢ်တၢ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ်လဲၣ်.

နန္ဒာတိုက်အိမ်ယာ

နန္ဒာတိုက်အိမ်ယာမှာတိုက်ဖိတ်လံပီးလီလာအကဲဘျူးကဲဖျိန်လပဝဲပျကူပျကညီသွန် တဖန်အတတ်သူတတ်စွဲအဂီၢ် လပဒီးန့ၢ်အီလပခိန်ယာနန္ဒာတိုက်အိမ်ယာအိမ်ဝဲတရံးပျ အအိမ်န့ၢ်လီၤ. နန္ဒာတိုက်အိမ်ယာလပဒီးန့ၢ်အီလပခိန်ယာနန္ဒာတိုက်အိမ်ယာသွန်တဖန်ပန်ပုၤဒီးထံနီၢ်, ဟီၣ်ခိန်ညှဉ်ထွၣ်, သွၣ်, ဒီးဟီၣ်လတ်တံးထူးတံးတီၤဒ်အမ့ၢ်လၢၢ် လုတံးမ့ၢ်ထးသံသွန်တဖန်န့ၢ်လီၤ. မ့တမ့ၢ်လၢပျကူပျကညီသွန်တဖန်အတတ်မတံာ် တံာ်ဒီးအိမ်တိုက်အိမ်ကလီၤအီၤဘၣ်တခီ, နန္ဒာတိုက်အိမ်ယာဒ်အံၤသွန်တဖန်က့ၤမၤ သီထီၣ် (မ့တမ့ၢ်) က့ၤမၤပျဲထီၣ်ကဒါက့ၤအသးသ့ၣ်နန္ဒာတိုက်လဲၤတရံးသးကျိၤကျဲ အသိးသ့ဝဲဒၣ်န့ၢ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်, လၢတံာ်ဘျဉ်တံာ်တီၢ်တဂ့ၤဘၣ်အဖီခိန် ပျကူပျက ညီအတံာ်ဟူးတံာ်ဂဲၤအမ့ၢ်တံာ်ချဉ်ဟီၣ်လတ်, တံာ်တုထီၣ်ထံတမၢ်, တံာ်ကူၣ်သွန်ကူၣ် ဝၣ်, တံာ်ယုအိမ်ယာအီၤဒီးတံာ်ဆဲးအိမ်ခးအိမ်လၢအတလၢကွံာ်အခး, တံာ်မၤအီၣ် ချဉ်တံာ်လီၢ်တံာ်ကျဲ, ဒီးမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွံာ်တံာ်သွန်တဖန်သွန်တဖန်အံၤမၤဟးဂီၤဒီးမၤလီၤ လုၤလီၤပျီကွံာ်နန္ဒာတိုက်အိမ်ယာဒ်အံၤသွန်တဖန်ချ သးန့ၢ်လီၤ.

“ခူဝဲတံာ်သွန်ထီၣ်ဆီလီၤအလီၢ်အကျဲဖဲဟီၣ်ခိန်တဘျဉ်အံၤအဟီၣ်ခိန်မဲာ် ဖံးခိန်မ့ၢ်အိမ်ဒၣ်ထဲ (၂) မျးကယၤဘၣ်ဆၣ်, ပျခူပျခူပျအတံာ်သူတံာ်စွဲနန္ဒာ တိုက်အိမ်ယာလၢဟီၣ်ခိန်တဘျဉ်အံၤအိမ်ဝဲဒၣ် (၇၅) မျးကယၤန့ၢ် လီၤ?”

နန္ဒာတိုက်အိမ်ယာအံၤတံာ်နီၤဖးလီၤအီၤအိမ်ဝဲဒၣ် (၂) ကလုာ်ဒ်အမ့ၢ် “နန္ဒာတိုက် အိမ်ယာလၢအမၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးသ့” ဒီး “နန္ဒာတိုက်အိမ်ယာလၢအမၤသီ ထီၣ်ကဒါက့ၤအသးတသ့ဘၣ်” သွန်တဖန်န့ၢ်လီၤ. ဒ်တံာ်ကျဲ ခိန်န့ၢ်တံာ်ဂဲၤလိတခါ အသိး, မ်ပတၢ်ပိၣ်ဝဲသကိးဒီးမၤပျဲသကိးတံာ်ဂ့ၢ်ဒ်လံာ်တီၤလုၤလၢလတ်အိမ်ပျဲဝဲအ သိးတက့ၢ်.

၃. Source: Tony Juniper. “How we’re f***ing up our planet”

နုဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၤလၢအမၤသီထီၣ်က ဒါက့ၤအသးသ့မ့ၢ်တၢ်မနုၤသ့ၣ်တဖၣ် လဲၣ်. ဒီးဘၣ်မနုၤအပိၤလၢအဝဲသ့ၣ်မ သီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးသ့လဲၣ်.	နုဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၤလၢအမၤသီထီၣ်က ဒါက့ၤအသးတသ့ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်တၢ် မနုၤလဲၣ်. ဒီးဘၣ်မနုၤအပိၤလၢအဝဲသ့ၣ် မၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးတသ့ဘၣ်လဲၣ်.

(၁) နုဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၤလၢအမၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးသ့-တၢ်အိၣ်ယၤလၢအက့ၤ
မၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသး, က့ၤမၤပျဲလီၢ်ပျဲစးကဒါက့ၤအသးဒီးထူးထီၣ်ကဒါ
က့ၤအသးသ့ခိဖျိနုဆာဉ်တၢ်လဲၣ်တရံးသးအကျိၤအကျဲအိၣ်ဝဲအသိး စံးတၢ်သ့ၣ်
တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်, နုဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၤအံၤသ့ၣ်တဖၣ် မၤသီထီၣ်ဒီးမ
ပျဲလီၢ်ပျဲစးကဒါက့ၤအသးမ့ၢ်သ့ဘၣ်ဆၣ်, ပစူးကါ (သူစွဲအီၤ) မ့ၢ်တလၢကွံာ်
အခးတခိ, လီၤစ့ၤဒီးလီၤမၢ်ကွံာ်န့ၢ်ပုၤသ့ညီကဒ်န့ၣ်လီၤ. နုဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၤ
လၢအမၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးသ့သ့ၣ်တဖၣ်ပၣ်ဃုာ်ဒီးထံ, ကလံၤ, မ့ၢ်တၢ်က
ပိၤ, ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်, ဒီးတၢ်မဲတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

(၂) နုဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၤလၢအမၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးတသ့-အခိပညီစံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ
နုဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၤအံၤမ့ၢ်ဟီၣ်လၢတၢ်ထူးတၢ်တီၤဒီးတၢ်မျၢၢ်ထးသံ, လၢလု, ဒီး
နုဆာဉ်မ့ၢ်အုဆၣ်ဒ်အမ့ၢ်ရၣ်နီၣ်သိ, လၢသ့ၣ်လး, ဒီးကံသဝံသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ
သိးကက့ၤမၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးဒီးကပျဲလီၢ်ပျဲစးကဒါက့ၤအဂီၢ် ဘၣ်ဟံး
န့ၢ်တၢ်ဆၢကတီၢ်လၢအကကွံာ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိနုဆာဉ်တၢ်အိၣ်ယၤအံၤသ့ၣ်တဖၣ်
က့ၤမၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးဖဲပစိၤခါကတီၢ်အံၤတသ့တညီဘၣ်အပိၤ, ဘၣ်
တၢ်ဟံပနီၣ်အံၤအမ့ၢ် “တၢ်အိၣ်ယၤလၢအက့ၤမၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသးတ
သ့” ဘၣ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

န့ဆာ်တၢ်အိၣ်ယၤသ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်တၢ်အရ့ၣ်ဒိၣ်မးလၢပဝဲပှၤကူပှၤကညီ, ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိဒီး တၢ်မဲတၢ်မါသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤဒီးတနံၤဘၣ်တနံၤတၢ်လိၣ်နီၢ်နီၢ်သ့ၣ်တဖၣ် အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢပဝဲပှၤကူပှၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, န့ဆာ်တၢ်အိၣ်ယၤအိၣ်ဒီးမ့ၢ် ကျိၤဝဲၤကွၢ်, တၢ်ဆဲးတၢ်လၢ, ပှၤဂ့ၢ်ဝီ, ခိၣ်ယၤန့ဆာ်ဒီးတၢ်စ့ၢ်တၢ်နာ်အလှၢ်အပွၤသ့ၣ် တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ထံနိဒီးကလံၤလၢအကဆိဒီးဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်လၢအလၢပျဲဒီးအထူး အစီမ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်ပဝဲပှၤကူပှၤကညီအိၣ်မူတသ့ဘၣ်အယိ ပမူပဒါအိၣ်လၢပက ဘၣ်ဒိသဒါ, ကဟုကယာ်ဒီးဟ့ၣ်ခီဟ့ၣ်နီၤသကိးတၢ်အိၣ်ယၤအိၣ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ်ဒီးပှၤ လၢပခိၣ်ပယၤဃုာ်ဒီးပှၤအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢအအိၣ်ဒီးတၢ်ဒိသ့ၣ်ဒိသးဒီးတၢ်တီၤဖၤ အိၣ်မးန့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်ဂ့ၢ်ဒ်အံၤအယိ, န့ဆာ်တၢ်အိၣ်ယၤအိၣ်အမ့ၢ်ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်, ထံ နိ, တၢ်မဲတၢ်မါဒီးတၢ်မံၤလၢဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ကဘၣ်ပၤဆှၢ်ရဲၣ်ကျဲၤအိၣ်တူၤ လီၤတီၤလီၤဖိယုာ်ကတၢ်မၤကျဲၤအိၣ်ဝဲအသိးဒ်သိးဖိလံၤကဟဲလၢခံတစိကသ့စူးကါ ဒီးဒီးသန့ၤထီၣ်သးလၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤကသ့အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. န့ဆာ်တၢ်မူတ ဝါတၢ်လဲၤတရံးသးဘၣ်လီၢ်ဘၣ်စးဒီးန့ဆာ်တၢ်အိၣ်ယၤတၢ်အိၣ်စံၣ်အိၣ်ကျၢ်အံၤအ ရ့ၣ်ဒိၣ်လၢပဝဲကညီပှၤထူလံၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်နီၢ်ခိတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူဒီးတၢ်အိၣ်ကူအိၣ်လၢ အမဲာ်ညါ, မ့ၢ်တၢ်လၢအဂံၢ်အိၣ်ဆဲးဘူးလိာ်အသးဘူးဘူးတံာ်တံာ်ဒီးပတၢ်စ့ၢ်တၢ်နာ် တၢ်ပာ်လုၢ်ပာ်ပှၤဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအတၢ်မ့ၢ်တၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

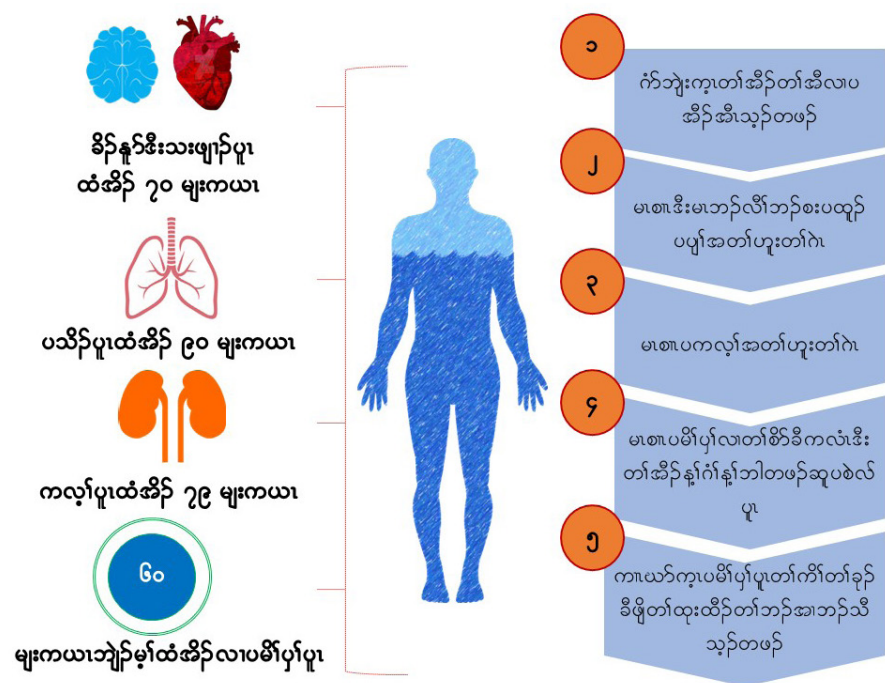
ထံနိ

ထံမ့ၢ်တၢ်အဂံၢ်ခိၣ်သ့ၣ်လၢတၢ်မူခဲလၢာ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပှၤကူပှၤကညီ, ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိဒီး တၢ်မဲတၢ်မါခဲလၢာ်လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤလိၣ်ဘၣ်ထံကိးဆၢကတီၢ်ဒီးလၢအဝဲသ့ၣ်တၢ် အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ထံနိမ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်န့ၣ်, ပဝဲပှၤကူပှၤကညီ, ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိ ဒီးတၢ်မဲတၢ်မါလၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤအိၣ်မူတသ့လုၢ်တကျဲၤဘၣ်အမဲာ်ညါ, ဟီၣ်ခိၣ် တဘျီအံၤကမ့ၢ်ဟီၣ်ခိၣ်လၢအယုထီဒီးတၢ်သးသမူတအိၣ်ဘၣ်တဘျီန့ၣ်လီၤ. ပဝဲ ပှၤကူပှၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်လိၣ်ဘၣ်ထံလၢပတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤကိးဆၢကတီၢ်ဒီးကိးနံၤဒဲး လၢတၢ်ဖိအိၣ်တ့ၤအိၣ်, တၢ်မၤကဆိပနီၢ်ခိမိၢ်ပှၤ (တၢ်လုၣ်ထံလုၣ်နိ), တၢ်ဆူၣ်တၢ် ကူတၢ်သိး, တၢ်သ့ၣ်အိၣ်ဖျးအိၣ်ဒီးတၢ်အဂၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢကညီပှၤထူစံာ်ဖိ

သွန်တဖန်အင်္ဂါတစ်ခုစီနဲ့ဘဝထံနိလလလလီလီလအစဲသွန်တင်သွန်တင်ဖျားအင်္ဂါမှ တင်အရဒိန်နီနီနီနီလီ။

ပမာ်ကွာ်လပမိ်ပျာ်ကွာ်ဂီၤဖွဲပူအတင်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချူ ဒီးတင်အိၣ်မုၢ်ဆိးပးအင်္ဂါစွာ်ကီး၊ ထံနိတင်လဲတရံးသးတင်ဘၣ်လီၤဘၣ်စးအံၤမုၢ်တင်လအရဒိန်နီနီနီနီလီ။ ပမာ်ကွာ် လာစဲအုၣ်ပျာ်ကွာ်ဘၣ်ကွာ်သ့အတင်ပာ်ဖျါအဖီခိၣ်အသိး၊ ထံအိၣ်လပနီၣ်ခိမိၣ်ပျာ်ဒီတ ဂညါအပူ (၆၀ များကယာ်), ပခိၣ်နူၣ်ပူ (၇၀ များကယာ်), ဒီးပပသိၣ်ပူ (၉၀ များ ကယာ်) နူၣ်လီ။

ဒ်သိးပကပွဲဒီးတင်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချူ အင်္ဂါ, တနံၤအတီၢ်ပူပမိ်ပျာ်လိၣ်ဘၣ်ထံ (၂ လံ ထာ်) တူ (၃ လံထာ်) နူၣ်လီ။ ထံလပမိ်ပျာ်ပူမုၢ်လီၤစွာ်ထဲ (၂ များကယာ်) ပက သးသုသးလထံဒိၣ်ဒိၣ်မုၢ်မုၢ်, ဒီးပနီၣ်ခိမိၣ်ပျာ်ပူထံနိမုၢ်လီၤသံးတူလ (၂၀ များက ယာ်) တခီ တင်လီၤဘၣ်ယိၣ်လတင်သံတင်ပျာ်အိၣ်ထီၣ်အသးသ့နူၣ်လီ။

တၢ်လၢအဖုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်လၢထံနိတၢ်အိၣ်ယၢအဖီခိၣ်

ထံနိတၢ်အိၣ်ယၢအဖီခိၣ်မ့ၢ်ဒၣ်လဲၣ်န့ၣ်ဆၢတၢ်အိၣ်ယၢလၢအမၤသီထီၣ်ကဒါက့ၤအသး သ့ဒ်န့ၣ်ဆၢတၢ်လဲၣ်တရံးအသးအကျဲဘၣ်ဆၢ, ကိးနံၤဒဲးပတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤဒီးတၢ်အိၣ် မူအိၣ်ဂဲၤအကျိၤအကျဲသ့ၣ်တဖၣ်ဖုးအိၣ်ထီၣ်တဆိၣ်သနံးဒီးတၢ်တံၢ်တၢ်လၢထံနိတၢ် အိၣ်ယၢယုၣ်ဒီးတၢ်မူတတၢ်လဲၣ်တရံးသးဒီးတခါညါအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်ပစံးတၢ်အ သိး, ပတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤဒီးတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤအကျိၤအကျဲဒ်အမ့ၢ်တၢ်မၤလၢဂီၤထံနိ, သူ အီၤအါတလၢအခးလၢအတအိၣ်ဒီးယုၣ်ကတၢ်မၤကျဲ, ဒီးတၢ်မၤဟးဂီၤဒီးမၤဘၣ်အာ ဘၣ်သီထံနိတၢ်အိၣ်ယၢခိဖျိတၢ်ဟးတၢ်လီၤနါစိဖျးစတုးတၢ်ကမ့ၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်စူးကါထံတလၢကွၢ်အခး

(၁) တက့ၢ်ဒိၣ်မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျး-မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးစူးကါထံ နိတၢ်အိၣ်ယၢအါကတၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ဒီးတဘျီညါန့ၣ်လီၤ. ဒ်တၢ်ပိထံယုသ့ၣ် ညါအစၢပာ်ဖျါဝဲအသိး, မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအံၤစူးကါထံလၢဟီၣ်ခိၣ်ဒီး တဘျီအိၣ် (၇၀ မျးကယု), ဒ်ပစံးတၢ်အသိးတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤလၢအပၣ်ယုၣ်ဒ်အ မ့ၢ်တၢ်ပျဲၤမၤကဆိၣ်ဒီးတၢ်ထုးထီၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ကျိၤကျဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တ က့ၢ်ဒိၣ်မုၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးလၢအမၤညီၣ်န့ၣ်အသးဖဲကီၢ်သုလုၤဟီၣ်ကဝီၤ ဒ်အမ့ၢ်ဘုခ့ၣ်ဒီးကထံသ့ၣ်တဖၣ်လိၣ်ဘၣ်ထံအါအါဂီၢ်ဂီၢ်စးထီၣ်လၢတၢ်သ့ၣ်တၢ် ဖျးဒီးတုၤလၢတၢ်ထုးထီၣ်ဆါအီၤအဆါကတီၢ်န့ၣ်လီၤ.

(၂) တၢ်ထုးထီၣ်တၢ်ကံးညၢ်ဒီးတၢ်ကူတၢ်သိး-ကူၣ်ပနံၣ်လၢအထုးထီၣ်တၢ်ကံးညၢ် ဒီးတၢ်ကူတၢ်သိးသ့ၣ်တဖၣ်သုထံအါအါဂီၢ်ဂီၢ်ဖဲ တၢ်ဖံးတၢ်မၤတၢ်လဲၣ်တရံးသးအ ဆါကတီၢ်န့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်တၢ်ထုးထီၣ်ယၢခိဖျိတၢ်ကယၢကွၢ်ဂီၤတၢ်ဒိဘၣ်သလၣ် (fast fashion) လၢအရၤလီၤသးချ့သဖံးလၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤ ဖုးအိၣ်ထီၣ်တၢ် ဆိၣ်သနံးဒိၣ်ဒိၣ်မုၢ်မုၢ်လၢထံနိတၢ်အိၣ်ယၢအဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်ပဟ့ၣ်တၢ်အဖီ အသိး, ဆုကၤဖျိၣ်မိ (T-shirt) တဘျီကကဲထီၣ်တၢ်ဘၣ်စူးကါထံခဲလၢအိၣ် (၂,၄၆၀) လံထၢညါန့ၣ်လီၤ. ကူၣ်ပနံၣ်လၢအထုးထီၣ်တၢ်ကံးညၢ်ဒီးတၢ်ကူ

၄. Leahy, Steephen. (2014). Your water footprint: the shocking facts about how much water we use to make everyday products. New York: Firefly Books.

တၢ်သးသ့ၣ်တဖၣ်ဒုးအိၣ်ထီၣ်ထံနိတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီဒီးတၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျၢ်ဒိၣ်ဒိၣ် မ့ၢ်မ့ၢ်ခိဖျိတၢ်မၤကဆိတၢ်ကံးညၣ်ဒီးတၢ်စ့ၣ်တၢ်ကူတၢ်သးအလွဲၤသ့ၣ်တဖၣ်အ လိၤန့ၣ်လီၤ. ဒ်န့ၣ်အသး, ဒ်သးသိလ့ၣ်တခိၣ်ကကဲထီၣ်အဂီၢ်တၢ်သူဝဲဒၣ်ထံ (၁၄၇,၆၃၁ လံာ်ထာၣ်) န့ၣ်လီၤ. ထံနိ (၂၂ မျးကယၤ) လၢဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘၣ်ညါ အံၤဘၣ်တၢ်သူအိၤလၢတၢ်မၤခုၣ်လီၤ, မၤကဆိ, မၤကိၢ်ထီၣ်ဒီးတၢ်ဝံစိၣ်တီဆှၢပ နံၣ်တၢ်ဖိတၢ်လံၤသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီ

ထံနိတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီလၢအဟဲကဲထီၣ်အသးခိဖျိတက့ၢ်ဒိၣ်မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်သူၣ် တၢ်ဖျးလၢအစူးကၢကံးဟီၣ်စီ, ကံးကသံၣ်မၤသံနီၣ်ဒီးတၢ်ဖိလံၤဖိဃာ်ဖဲတၢ်သူၣ်တၢ် ဖျးဒီးတၢ်ထုးထီၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်အဆၢကတီၢ်သ့ၣ်တဖၣ် မၤဘၣ်အဘၣ်သီဒီးဒုးအိၣ် ထီၣ်ထံနိတၢ်အိၣ်ယၤအစ့ၣ်အပျၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ဒီဘၣ်ညါန့ၣ်လီၤ. ဒ်န့ၣ်အသးတ က့ၢ်ဒိၣ်တၢ်ခူၣ်ဟီၣ်လၢတၢ်ဖဲတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်စ့ၢ်ကိး မၤဟးဂီၤကွံၣ်ထံကျိထံကွၢ်ဒီး ဒုးအိၣ်ထီၣ်ထံနိတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီဒီးတၢ်စ့ၣ်တၢ်ပျၢ်အလိ ပျၢ်ကူပျၢ်ကညီဃုာ်ဒီးတၢ်မူ တၢ်လၢခိဒီးထံသ့ၣ်တဖၣ် ဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်ဒီးတၢ်ကိတၢ်ခဲအကလုာ်ကလုာ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကူၣ်သ့ၣ်ကူၣ်ဝၣ်တၢ်ဖဲတၢ်မၤစ့ၢ်ကိးမ့ၢ်တၢ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဆိၣ်သနံးဖးဒိၣ် တခါလၢထံနိတၢ်အိၣ်ယၤ, ကံးစိတၢ်လၢတၢ်ပျဲဒီးတၢ်အိၣ်ကူအိၣ်လၢလၢဟီၣ်ခိၣ်တ ဘၣ်အံၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ကသ့ၣ်ကသံးတၢ်ဆိတလဲ

တၢ်ကသ့ၣ်ကသံးတၢ်ဆိတလဲ (မူခိၣ်ကလံၤသီၣ်ဂီၤဆိတလဲသး) အကဲထီၣ်အသး ခိဖျိပျၢ်ကူပျၢ်ကညီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဟူးတၢ်ဂဲၤအံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်ထံနိတၢ်အိၣ် ယၤတၢ်ဂ့ၢ်ကိအိၣ်သ့ၣ်အကျါတခါန့ၣ်လီၤ. ဒ်ပစံးတၢ်အသး, တၢ်ယီၤဃုထီ, ထံ လီၤသံးနိလီၤသံး, ထံကၤနိကၤ, ဒီးထံဒိၣ်နိယုၤသ့ၣ်တဖၣ်အံၤ ဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ဂ့ၢ်ကိ ဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်လၢထံနိတၢ်အိၣ်ယၤအကံးအစီသ့ၣ်တဖၣ်အဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

၅. <https://environment.co/stats-water-waste-around-the-world/>

ပျက်ပျက်ကညီအနီဂံအိတ်

ဒ်တံလိထံလုသုညါအစဟ်ဖျါဝဲအသိး, ကတီၢ်အံၤပျက်ပျက်ကညီအနီဂံအိတ်ဒုးလၢ ဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤအိတ်ဝဲဒၣ် (ယိးကတီၢ်) မ့တမ့ၢ် အကကွဲၢ်ယိးကထိဒီး တံထိတ်တ ယၢ်ကွဲၢ်ဝဲဒၣ်လၢမ့ၢ်တုၤယီၤဆူ (၂၀၅၀) နံၣ် (ဆူမဲၣ်ညါ ၂၆ နံၣ်) န့ၣ်ပျက်ပျက်ကညီ အနီဂံအိတ်ဒုးကအိတ်တုၤလၢ (၉.၇ ကတီၢ်) န့ၣ်လီၤ^၆. တံအံၤအခိပညီဟ်ဖျါထီၣ် ဝဲဒၣ်လၢ ပျက်ပျက်ကညီအနီဂံအိတ်ဒုးဒ်အိတ်တံလိၣ်ဒီးတံသုတံစွဲလၢထံနိတ် အိတ်ယၢ်ကအိတ်ကွဲၢ်န့ၣ်လီၤ. ယုၣ်ကတံဒီးသအိးတံပၤဆုၤရဲၣ်ကျဲၤထံနိတ် အိတ်ယၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤမ့ၢ်တအိတ်ဘၣ်တခိ, ထံနိတ်တတံတနီၤဒီးတုၤဒၣ် လဲၣ်ထံနိတ်ဒုးတံယၢ်လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤကပိၣ်ထွဲထီၣ်အခံတလၢကံန့ၣ်လီၤ.

- ပျက်ပျက်ကညီ (၇၇၁ ကကွဲၢ်) လၢအမ့ၢ်ပျက်ပျက်ဟီၣ်ခိၣ်ဖိအဂၤတဆံအကျါအကျါ တဂၤ (တဆံပူတပူ) လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤ တဒီးန့ၣ်ဘၣ်ထံနိတ်လၢအကဆီလၢ အပူဖျဲးဒီးတံစုၣ်တံပျါဘၣ်န့ၣ်လီၤ.
- ပျက်ပျက်ကညီ (၁ ကကွဲၢ်) သံဝဲဒၣ်ကိးနံၣ်ဒဲးဒီးဖျိထံနိတ်ဂံကီၤဒီးတံဆူးတံ ဆါဘၣ်ထွဲလိလိဒီးထံနိတ်ဒီးတံကဆွဲကဆီတံဂံကီၤသ့ၣ်တဖၣ်အယိန့ၣ်လီၤ. တံဂံဒီးသန့ <https://water.org/our-impact/water-crisis/>

တံမၤလိန့ၣ်ပျိပျိတံကဲထီၣ်သး

စးထီၣ်လၢလါအိးကထိဘၣ် (၂၀၁၉) နံၣ်လံၤလံၤန့ၣ်, ကညီလီၢ်ကဝီၤပျက်ပျက်တၢ်လၢ အအိတ်ဘူးအိတ်တံဒီးဝုၢ်ဖၣ်အၣ် (လၢအမ့ၢ်ကညီကီၢ်စဲၣ်အဝုၢ်ခိၣ်) သ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ် ကွဲၢ်ဆၢၣ်မဲၣ်ဒီးထံနိတ်ဘၣ်အဘၣ်သီအစုၣ်အပျါန့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်ဝဲဒၣ် လၢထံနိတ်ဘၣ်အဘၣ်သီတံစုၣ်တံပျါဒ်အံၤသ့ၣ်တဖၣ် အိတ်ကဲထီၣ်အသးဒီးဖျိလၢ ကံလၢကမုၢ်ကူၣ်ပံၣ်အတံဖံးတံမၤလၢအစူးကါဝဲဒၣ်လၢသ့ၣ်လးအယိန့ၣ်လီၤ. ဖဲလါအိးကထိဘၣ် (၂၀၁၉) နံၣ်န့ၣ်လီၤသီသီအဆၢကတီၢ်န့ၣ်, ငူသဝီ (၃) ဖျါ

၆. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/world-population-prospects-2019.html>

လအအိန်ဘူးဒီးကလါကမုနဲဖဲဖိကဟင်တါ
မလီသုဉ်တဖဉ် စးထီဉ်ဟ်သုဉ်ဟ်သးလထံ
အလွဲဆိတလဲအသး, ညဉ်သုဉ်တဖဉ်သံအါ
အါဂီဂီ, ဒီးဒူဖိသဝီဖိသုဉ်တဖဉ်အဘုဉ်သး
ကုသးဒီကပြုထီဉ်ဖဲအီလုာ်ဘဉ်ထံဘဉ်အာဒ်
အံလံအလီခံန့ဉ်လီ. ထံတါဘဉ်အဘဉ်သီ
အတါမဒ်အံတကဲထီဉ်တုာ်အသးလအပူ
ကွံဉ်နီတဘျီဘဉ်န့ဉ်လီ. ဘဉ်ဆဉ်စးထီဉ်လအ
လါအီးကထီဘဉ် (၂၀၁၉) နံဉ်ခံအလီခံ,
ထံတါဘဉ်အဘဉ်သီဒီးတါစုဉ်တါပျါအံရ
လီအသးဆူဒူသဝီလအကသုဉ်တဖဉ်အလီ
ထံဖိကျိ, နီဉ်ကမါ, ဒီးပုတဝါထံပူအဖျဉ်လအဆဉ်ဘျဉ်ဘဉ်ဒီးထံနီတါဘဉ်အ
ဘဉ်သီဒီးတါစုဉ်တါပျါသုဉ်တဖဉ်န့ဉ်လီ. ကတီဖုဉ်တါဘျါရဲအကျဲအဂီ, လီက
ဝီတါကရကရီသုဉ်တဖဉ် လဲဟ့ဉ်နီလီထံအီအသုဉ်တဖဉ်ဆူဒူသဝီဖိသုဉ်တဖဉ်
အအိန်န့ဉ်လီ. ဘဉ်ထွဲဒီးတါဂုာ်အံပယုသုဉ်ညါအါထီဉ်အီဖဲခွဲဉ်ပုဉ်ယဲသန့
(<http://kesan.asia/wp-content/uploads/2020/03/Dark-Waters-and-Forbidden-Prayers-English.pdf>) သုဝဲဒဉ်န့ဉ်လီ.

DARK WATERS & FORBIDDEN PRAYERS

Karen communities' search for Government intervention on water issue leads to unqualified charges brought against environmental activist

Karen communities near Ilo-Ilo town have been facing contaminated water since October 2019, which they believe is a result of a coal-fired cement factory's operations. The villagers first attempted to work with Kayo State Government agencies to find a way to address this situation, but the problem has not been resolved. With no other options, the communities decided to conduct a public prayer ceremony to raise these issues to any other persons or groups that could assist them. Shortly after this event, Myanmar Police moved to detain one of the co-organizers of this event, environmental and human rights activist Saw Tha Phin.

About Karen Rivers Watch

Karen Rivers Watch (KRW) was established in 2003 in response to the need for a stronger network of civil society organizations to emerge in order to monitor and ensure better living conditions for the communities of Karen and Thailand on the lower stretch of Salween River in the early 2000s. The organization is a coalition of Karen Civil Society proponent organizations that are working for a range of issues, including the environment, women, youth, human rights and development issues within the ethnic communities in Karen State. The Coalition monitors development processes affecting the environment, especially those in Karen State in particular and Burma in general, and to mobilize grassroots communities, as well as advocates, with other Burma competent, or democratic and sustainable development in Burma.

For more information, please contact:

KAREN RIVERS WATCH
ကျွန်ုပ်တို့ရဲ့အဖွဲ့အစည်းကို
E-mail: karenriverswatch2003@gmail.com

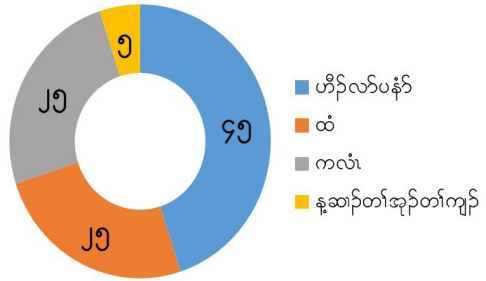
ဟီဉ်ခိဉ်ညဉ်ထုဉ်

လအန့ဆဉ်တါမူတဝါတခါစုဉ်စုဉ်အပူ, ဟီဉ်ခိဉ်ညဉ်ထုဉ်ကအိဉ်ဝဲဒဉ်အကလုာ်က
လုာ်ဘဉ်ဆဉ်, ဒ်တါပိထံဃုသုဉ်ညါဟ်ဖျါဝဲအသိး တါလအပဉ်ဃုဉ်ပဉ်ဂီလါဟီဉ်
ခိဉ်ညဉ်ထုဉ်ပူသုဉ်တဖဉ်မ့ဝဲဟီဉ်လတ်ပနံဉ်, လါဒီးမဲး (၄၅ မျးကယ), ကလံ
(၂၅ မျးကယ), ထံ (၂၅ မျးကယ), ဒီးန့ဆဉ်တါအုဉ်တါကျဉ် (၅ မျးကယ)
န့ဉ်လီ? ဟီဉ်ခိဉ်ညဉ်ထုဉ်အံတါသုဉ်ညါဟ်ပနီဉ်အီဒ်အမ့န့ဆဉ်တါအိဉ်ယါတ
ကလုာ်လအမလီထီဉ်ကဒါက့အသးတသ့ဘဉ်န့ဉ်လီ. ဒ်ပစံးတါအသိး, ဒ်သိး
ဟီဉ်ခိဉ်ညဉ်ထုဉ်ကကဲထီဉ် (၂ စးထံဉ်မံထာဉ်) တု ၃ စးထံဉ်မံထာဉ်) အဂီ, န့ဆဉ်

၇. [https://bio.libretexts.org/Bookshelves/Microbiology/Microbiology_\(Boundless\)/16%3A_Microbial_Ecology/16.02%3A_Soil_and_Plant_Microbiology/16.2A%3A_Soil_Composition](https://bio.libretexts.org/Bookshelves/Microbiology/Microbiology_(Boundless)/16%3A_Microbial_Ecology/16.02%3A_Soil_and_Plant_Microbiology/16.2A%3A_Soil_Composition)

တၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီးတၢ်လဲၤတရံးသးအဆၢကတီၢ်တံာ်တၢ်ဝဲဒၣ်အနံၣ် (၁,၀၀၀) န့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်အဖီခိၣ်တကထၢအံၤအိၣ်ဒီးအထူးအစီအိၣ်လၢပျဲၤမးလၢတၢ်မ့ၢ်တၢ်ဘိဒီးတၢ်ဖျိတၢ်သ့ၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဒိၣ်ထီၣ်ထီၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိလၢပျဲၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်တၢ်အီ

ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်

(၉၅ မျးကယၤ) အံၤအိၣ်တဲၤလၢဟီၣ်ခိၣ်မဲာ်ဖံးခိၣ်အယီၤ, ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအရူဒိၣ်ဒီးမ့ၢ်တၢ်အဂီၢ်ခိၣ်သ့ၣ်လၢတၢ်မူသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ဂ့ၢ်အရူဒိၣ်လၢအဂၤဘၣ်ပးဒီးဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်တခိဘၣ်တၢ်ကွဲးပျါထီၣ်အီၤဒ်လၢအံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

- ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်ဒီးသအဒီးကဟုကယာ်က့ၤတၢ်မူအါကလုာ် လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤန့ၣ်လီၤ.
- ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်မ့ၢ်ဂံၢ်ခိၣ်ထံးတၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်အလီၢ်အကျဲလၢပျဲၤဟီၣ်ခိၣ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်မ့ၢ်ခိၣ်တယာ်ဟီၣ်ကဝီၤတခါလၢကသံၣ်သ့ၣ်ဂံၢ်ဝၣ်စဲအလီၢ်အကျဲအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်ဟ့ၣ်ပုၤတၢ်အိၣ်တၢ်အီ, သ့ၣ်မ့ၢ်ယိၣ်ဝၣ်လၢပတၢ်ဖီအိၣ်တ့ၤအိၣ်တၢ်အဂီၢ်, ဒီးတၢ်လုၣ်အယဲၤသ့ၣ်တဖၣ်လၢပတၢ်ကူတၢ်သိးသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အံၤကၤယာ်ဒီးဒီးသအဒီးပုၤလၢထံဒိၣ်ကၢ်လၢသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.
- ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်အံၤကၤယာ်ဒီးဖိၣ်ကၢ်ကျဲၤက့ၤတၢ်ကသ့ၣ်ကသံးတၢ်ဆီတလဲ (မူခိၣ်ကလံၤသီၣ်ဂီၢ်တၢ်လဲလိာ်သး) ခိဖျိအစူးယာ်ကၢ်ခိၣ်ဘိၣ်ဒီးအိၣ်စဲးလၢအမ့ၢ်ကၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီတကလုာ်လၢအမၤကိၢ်သွးထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်န့ၣ်လီၤ.
- ဒီးလၢပဝဲပုၤထူလံၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, ဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်မ့ၢ်ပတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအတၢ်မ့ၢ်တၢ်လၢအရူဒိၣ်တခါန့ၣ်လီၤ. လီၤဆီဒၣ်တၢ်လၢပဝဲကညီပုၤထူလံၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, တၢ်ဒုၣ်တၢ်ထူအလီၢ်အကျဲၣ်အမ့ၢ်မိၢ်ပာ်ဖဲဖုဒုပီလီၢ်, “ကီၢ်”, ကစၢ်ကလိၣ်အမ့ၢ်သီသံၣ်ခိၣ်ဒီးပျီၤဂီၢ်ခိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ မ့ၢ်တၢ်ဆဲးတၢ်လၢအတၢ်န့ၣ်သါဒီးတၢ်သုတၢ်ပျဲၤအလီၢ်အကျဲသ့ၣ်တဖၣ်လၢဟံးန့ၣ်ခိၣ်တယာ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်လၢအဖျးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လီၤဘၣ်ယိၣ်လၢထံနိတၢ်အိၣ်ယၢအဖီခိၣ်

ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ် (ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်) မ့ၢ်တၢ်အိၣ်ယၢလၢဒိၣ်ပျၢဒိၣ်တခါလၢတၢ်ဆၢတဲာ် အပျၢကလံၤဒီးတၢ်မၤပျဲကျၢအီၤတသ့ဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ် (ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်) တၢ်အိၣ်ယၢလၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်ဒီးတၢ်ဆီၣ်သနံးဒီးတက့ၢ်ဒိၣ် တၢ်တၢ်တၢ်ဒ်အမ့ၢ် တၢ်ကူၣ်သ့ၣ်ကူၣ်ဝၣ်ဒီးတၢ်မၤဟးဂီၤကွံာ်သ့ၣ်ပျၢတၢ်လီၤတၢ်ကျဲ, ပျၢ ကူပျၢကညီနီၣ်ဂံၢ်အါထီၣ်, တၢ်မၤလဲၤထီၣ်အါထီၣ်ခူဝုၢ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲ, တၢ်ဟးတၢ် လီၤနါစိတၢ်ကမ့ၢ်မိၣ်ဒီးတၢ်တယူးတယၢဘၣ်ဘၣ်သီ, တၢ်ပၤဆၢရဲၣ်ကျဲဒီးတၢ်အိၣ် တူၣ်အိၣ်ကလီၤဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ် ခိဖျိတၢ်စူးကျါကၢကသံၣ်ကသီတၢ်ဖိတၢ်လံၤဒ်အမ့ၢ် ကၢဟီၣ်ခိၣ်လၢမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအဂီၢ်, ဒီးတၢ်ကသ့ၣ်ကသံးတၢ်ဆီတလဲ သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ခိဖျိမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်လဲၤထီၣ်လဲၤထီၣ်ဒီးတၢ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်လၢအတအိၣ်ဒီးယုၢ်ကၢ တၢ်မၤကျဲလၢအကဲထီၣ်အသးခိဖျိဟီၣ်ခိၣ်တၢ်ထွၣ်သိၣ်ယၢသနူအယိ, ပဟီၣ်ခိၣ်လၢ အမ့ၢ်တၢ်သးသမူအဂံၢ်ခိၣ်စ့ၢ်ကီးဘၣ်ကွၢ်ဆၢၣ်မဲာ်တၢ်တၢ်ဒီးတၢ်ဆီၣ်သနံးကျိၤကျဲ အကပၤကပၤန့ၣ်လီၤ. ဒ်ဘီမ့ၢ်စၢဖျိၣ်ကရၢအတၢ်ယိထံယုသ့ၣ်ညါအစၢတခါပာ်ဖျါဝဲ အသိး, ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ် (၄၀ မျးကယၢ), လီၤဆီဒ်ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်လၢအလုၢ်အိၣ် လုၢ်အီပျၢဟီၣ်ခိၣ်ဖိ, အံၤဘၣ်တၢ်ပာ်ပနီၣ်အိၣ်ဒ်အမ့ၢ်ဟီၣ်ခိၣ်လၢအဟးဂီၤဒီးလုၢ်သ့ လုၢ်ဂီၤလံန့ၣ်လီၤ. ဟီၣ်ခိၣ်လၢအလုၢ်သ့လုၢ်ဂီၤအခိပညီစံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲ န့ဆၢၣ်တၢ်အိၣ် ယၢ, ဟီၣ်ခိၣ်ညၣ်ထွၣ်, ထံနိ, တၢ်မူတၢ်မဲအါကလုာ်, သ့ၣ်ဖိဝၣ်ဖိ (မ့တမ့ၢ်) ထု လံၤတၢ်မဲတၢ်မါသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်တၢ်မၤဟးဂီၤကွံာ်အယိ တၢ်အထူးအစီတအိၣ်နီတမံၤ လၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိတက့ၢ်ဒိၣ်မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်ကူၣ်သ့ၣ်ကူၣ်ဝၣ်, တၢ်သ့ၣ်တၢ် ဖျးဒီးတၢ်ဘၣ်အဘၣ်သီသ့ၣ်တဖၣ်အယိ တၢ်ထီၣ်တယၢကွၢ်ဝဲဒ်လၢဟီၣ်ခိၣ်ညၣ် ထွၣ်အထူးအစီလၢအအိၣ် (၂၅ ကကွၢ်) အ့ကၢၢ်ဟးဂီၤဒီးလီၤမၢ်ကွံာ်ဝဲဒ်ကိးနံၣ်ဒဲး ယၢယၢန့ၣ်လီၤ.

၈. <https://www.theguardian.com/environment/2022/apr/27/united-nations-40-per-cent-planet-land-degraded>
၉. <https://www.fao.org/in-action/action-against-desertification/overview/desertification-and-land-degradation/en/>

သုန်ပျာ်

တၢ်သးသမူလၢဟီၣ်ခိၣ် (ပမူဖျၢၣ်) တဘျီအံၤဘၣ်တၢ်စိၣ်မူစိၣ်ဂဲၤဒီးဒုးအိၣ်ကၢအိၣ်ခိးအီၤခိၣ်ဖျိန့ၣ်ဆၢၣ်ကပီၤလုၤလၢအဘျးစဲလိာ်သး, ဒီးတၢ်လၢအပၣ်ယုာ်ဒ်အမ့ၢ်ထံကျိထံကွာ်, ပီၣ်လဲၣ်ပီၣ်တြီၤ, တပံာ်တမၤအလီၢ်အကျဲဒီးသုန်ပျာ်ဝၣ်ပျာ်သုန်တဖၣ်အယိန့ၣ်လီၤ. သုန်ပျာ်မ့ၢ်န့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢအကျါတခါလၢအရ့ၣ်ဒိၣ်မးလၢပုၤကူပုၤကညီ, ဆၢၣ်ဖိကီၢ်ဖိ, တၢ်ဖိလံၤဖိဃာ်, သုန်ဖိဝၣ်ဖိ, တၢ်မဲတၢ်မၤဒီးတၢ်သးသမူပြဲကဒံဖိသုန်တဖၣ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လၢတၢ်န့ၣ်အယိ, အလီၢ်အိၣ်သပျာ်ကတၢ်လၢပကဘၣ်ဒီသဖၢက့ၤသုန်ပျာ်ဒီးဟံးန့ၢ်သကိးမူဒါလၢတၢ်ဆိးကါသကိးအီၤဒ်ယုာ်ကတၢ်မၤကျဲအိၣ်ဝဲအသိးန့ၣ်လီၤ. တချုးလၢပဆဲးဖးတၢ်ဂ့ၢ်တၢ်ကျိဘၣ်ထွဲဒီးသုန်ပျာ်ဂီၢ်ဝီလၢအဘၣ်တၢ်ကွဲးဖျါထီၣ်အီၤဖဲလံာ်စိၣ်စုတဘျီအံၤအပူၤဘၣ်တခါ, တၢ်သံကွၢ်လၢပကြးသံကွၢ်လီၤက့ၤပသးတခါမ့ၢ်ဝဲ “ တၢ်လၢသုန်ပျာ်စံးတၢ်န့ၣ်မ့ၢ်တၢ်မနုၤလဲၣ်”. လၢပဝဲကညီပုၤထူလံၤဖိသုန်တဖၣ်အဂီၢ် တၢ်ကတိၤသုန်ပျာ်တဖျၢၣ်အံၤမ့ၢ်တၢ်လၢအကျါဘၢတၢ်လုၢ်တၢ်ပူၤအါမံၤ, ဒ်ပစံးတၢ်အသိးခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်, မ့ၢ်ကျိဝဲကွာ်, ပုၤဂ့ၢ်ဝီဒီးတၢ်ဆဲးတၢ်လၢသုန်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကထုးထီၣ်အခိပညီလီၤလီၤဆီဆီဆီထဲအကျိတဘိဇိတမ့ၢ်တၢ်အလၢအပဲၤဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

- နီၢ်တကတၢ်ပျာ်ထံဆိကမိၣ်ဒီးထုးထီၣ်တၢ်အစၢ
- (၁) သုန်ပျာ်အလုၢ်အပူၤလၢခိၣ်ယၢန့ၣ်ဆၢၣ်အတၢ်ကွၢ်တကပၤမ့ၢ်တၢ်မနုၤသုန်တဖၣ်လဲၣ်.
 - (၂) သုန်ပျာ်အလုၢ်အပူၤလၢမ့ၢ်ကျိဝဲကွာ်အတၢ်ကွၢ်တကပၤမ့ၢ်တၢ်မနုၤသုန်တဖၣ်လဲၣ်.
 - (၃) သုန်ပျာ်အလုၢ်အပူၤလၢပုၤဂီၢ်ဝီအတၢ်ကွၢ်တကပၤမ့ၢ်တၢ်မနုၤသုန်တဖၣ်လဲၣ်.
 - (၄) သုန်ပျာ်အလုၢ်အပူၤလၢတၢ်ဆဲးတၢ်လၢအတၢ်ကွၢ်တကပၤမ့ၢ်တၢ်မနုၤသုန်တဖၣ်လဲၣ်.

တၢ်စံးဆၢလၢအဘၣ်ထဲတဖျၢၣ်ဇိလၢအဟံၣ်ဖျါထီၣ်တၢ်ကတိၤအခိပညီ “သ့ၣ်ပျၢ” အံၤတၢ်ထီၣ်ယူအိၣ်မ့ၢ်တအိၣ်ဘၣ်ဆၣ်, တၢ်လၢကြၢးသ့ၣ်ညါတခါမ့ၢ်ဝဲ “သ့ၣ်ပျၢမ့ၢ်န့ဆၢၣ်တၢ်မူတတၢ်ခါလၢအလၢပျဲ (မ့တမ့ၢ်) ဘၣ်တၢ်ကျၢၢ်ဘၢအိၣ်လၢသ့ၣ်ဖိဝၣ်ဖိအကလုာ်ကလုာ်” န့ၣ်လီၤ. လၢသ့ၣ်ပျၢတၢ်မူတတၢ်ခါအပူၤ တၢ်လၢအသးသမူအိၣ်ဒ်အမ့ၢ်တၢ်မဲတၢ်မါဒီးဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိ ဒီးတၢ်လၢအသးသမူတအိၣ်ဒ်အမ့ၢ်လၢလုၤဒီးဟီၣ်ခိၣ်ကပံာ်သ့ၣ်တဖၣ်တၢ်ရူလိာ်ဘၣ်ထွဲလိာ်သးတပူၤပီန့ၣ်လီၤ. သ့ၣ်ပျၢမ့ၢ်န့ဆၢၣ်တၢ်အတတၢ်ကလုာ်ဒ်သိးဒီးထံဒီးမဲးမ့ၢ်ခိၣ်တၢ်မူတတၢ်သ့ၣ်တဖၣ်လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤန့ၣ်လီၤ. ဒ်ဘီမ့ၢ်စၢ်ဖျါကရၢလၢအမ့ၢ်တၢ်အိၣ်တၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်သ့ၣ်ပျၢဖျးကရၢ (FAO) အတၢ်ထုးထီၣ်သ့ၣ်ပျၢအခိပညီလၢအဘၣ်တၢ်စူးကါအိၣ်ဝဲအသိး, တၢ်အရူၢ်အသးလၢအပၣ်ယုာ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဒ်လၢအသိးန့ၣ်လီၤ.

- (၁) သ့ၣ်ပျၢတဘျီလၢအကျၢၢ်ဘၢသ့ၣ်ဖိဝၣ်ဖိဟီၣ်ကဝိတတိၤအကျိၤပျဲ (ဟီၣ်ခိၣ်မဲးဖံးခိၣ်အလဲၢ်အထီ) အစၢၤကတၢ်ကဘၣ်အိၣ်ဝဲဒၣ် (၁.၂) အ့ကၢၢ်,
- (၂) ကဘၣ်အိၣ်ဒီးသ့ၣ်လၢအကစီၤထီအစၢၤကတၢ် (၅) မံထၢၣ်, ဒီး
- (၃) ကဘၣ်မ့ၢ်သ့ၣ်ပျၢတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲတတိၤလၢသ့ၣ်အခိၣ်ကျိၤကဘၣ်ကျၢၢ်ဘၢအသး (၁၀) မျးကယၤန့ၣ်လီၤ.

သ့ၣ်ပျၢအကဘျံးလွာ်ကထာ

သ့ၣ်ပျၢတဘျီလၢအလၢပျဲဒီးတၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ဒီးန့ဆၢၣ်တၢ်မူတတၢ်ကံာ်စီတၢ်လၢတၢ်ပျဲဒိတခါန့ၣ်ကဘၣ်အိၣ်ဒီးအကဘျံး (၄) ကထာန့ၣ်လီၤ.

- (၁) သ့ၣ်ပျၢအကဘျံးတၢ်ကထာလၢအမ့ၢ် “သ့ၣ်ပျၢအခံၤဒါ” အံၤတၢ်လၢအပၣ်ယုာ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲသ့ၣ်လၢအုၣ်ဝၣ်လၢအုၣ်, သ့ၣ်ဒုယုဝၣ်ဒုယု, ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိအအ့ၣ်အဆၣ်, ဒီးန့ဆၢၣ်တၢ်အုၣ်တၢ်ကျၢၣ်လၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖဲသ့ၣ်ပျၢအခံၤဒါအပူၤ, တၢ်လၢကထံၣ်ဘၣ်အိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲတၢ်ဖိလံၤဖိယၢၢ်, ကုၤ, ထိးကလဲာ်ဒီးတၢ်လၢအသးသမူအိၣ်ပြဲကဒ်ဖိအကလုာ်ကလုာ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ညါထုၣ်လၢအသိးဒီးတၢ်အိၣ်န့ၣ်ဂံၢ်န့ၣ်ဘါလၢတၢ်မဲတၢ်မါဖဲကုယူပျၢပျၢအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.

- (၂) သွပ်ပျံအကဘျုံးခံကထာတကထာလအမ္မာ “သွပ်ပျံအဖီလတ်ကထာ” အပူတတ်လပထံဘန်အီသွပ်တဖန်ပန်ယုတ်ဒီးတတ်တပိုင်, သွပ်ပအဖီ, ဒီးသွပ်ဖီလအမဲထီဝဲသွပ်ပျံပူဒီးဘန်တတ်ကျါဘအီလအသွပ်ပျံအခိန်ဒုးန့ၣ်လီၤ.
- (၃) သွပ်ပျံအကဘျုံးသကထာတကထာလအမ္မာ “သွပ်ပျံအခိန်ဒုး” ပူတခိတ်လပထံဘန်အီသွပ်တဖန်ပန်ယုတ်ဒီးသွပ်ထူၣ်လအခိန်သွပ်တဖန်အဒုအတြါဒီးအလၣ်သွပ်တဖန်အိန်စဲဘူးလိာ်အသးဘူးဘူးတံာ်တံာ်ဒ်တံာ်အခိန်ဒုးအသိးန့ၣ်လီၤ. သွပ်ပျံအခိန်ဒုးဒ်အံၤဟ့ၣ်ထီၣ်တံာ်ကဒုဒီးဒီသအက့ၤသွပ်ပျံယုတ်ဒီးတံာ်မူတံာ်မဲလအအိန်လအပူသွပ်တဖန်န့ၣ်လီၤ.
- (၄) သွပ်ပျံကအဘျုံးလွံာ်ကထာတကထာတခိမ့ၢ်ဝဲ “သွပ်လအအိန်ဖျါထီ” န့ၣ်လီၤ. ဖဲသွပ်ပျံအကထာဒ်အံၤအပူ, ပကထံဘန်လအသွပ်ပျံဒိန်ဖးထီသွပ်တဖန်ဆဲးတဖိုထီၣ်အသးထီန့ၢ်ဒ်သွပ်ပျံအခိန်ဒုးန့ၣ်လီၤ.

သွပ်ပျံအကလုာ်

သွပ်ပျံတံာ်ပန်ပနီၣ်အကလုာ်အခိန်သွပ်လီၤဆီအိန်ဝဲဒ် (၂) ကလုာ်ဒ်လံာ်အံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

- (၁) **သွပ်ပျံလအတံာ်က့ၤသ့ၣ်လီၤကဒါက့ၤအီၤ**-ဖဲသွပ်ပျံတံာ်လီၤတံာ်ကျဲဒ်အံၤတကလုာ်အပူ, ပကထံဘန်လပူကူပူကညီသွပ်တဖန်က့ၤသ့ၣ်လီၤဝီလီၤကဒါက့ၤသ့ၣ်အကလုာ်ကလုာ်လအတံာ်ကထုးထီၣ် (မ့တမ့ၢ်) ဒီးန့ၢ်ဘန်သွပ်ဘန်ဒီးသွပ်ဖျါလအတံာ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်အဂီၢ်, သွပ်မ့ၢ်လအတံာ်ဖီအိန်တ့ၤအိန်အဂီၢ်, သွပ်ပျံပနံာ်တံာ်ဟးထီၣ်လအတမ့ၢ်သွပ်ညၣ်ဒ်အမ့ၢ်တံာ်ဒီးတံာ်လၣ်, က့ၤ, ဒီးကွဲစီကနဲစီသွပ်တဖန်လအတံာ်အိန်တံာ်အီသွပ်တဖန်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. သွပ်ပျံဒ်အံၤတကလုာ်အံၤဘန်တံာ်ကိးအီၤလ “တံာ်မၤဂ့ၤထီၣ် (မ့တမ့ၢ်) တံာ်ဒုးအိန်ထီၣ်က့ၤသ့ၣ်ပျံဟီၣ်ကဝီ” န့ၣ်လီၤ.
- (၂) **န့ၣ်သ့ၣ်ပျံ**-အခီပညီစံးတံာ်န့ၣ်မ့ၢ်ဝဲသွပ်ပျံလအအိန်ထီၣ်အသးဒ်န့ၣ်ဆၢၣ်ဒ်ဝဲအသိးလပူကူပူကညီတဒုးအိန်ထီၣ်အီၤ (မ့တမ့ၢ်) သ့ၣ်လီၤကဒါသ့ၣ်ဖိဝန်ဖိသွပ်တဖန်ဘန်န့ၣ်လီၤ. န့ၣ်ဆၢၣ်သ့ၣ်ပျံဒ်အံၤအပူပကထံဘန်သွပ်ထူလံၤသွပ်တဖန်ဒိန်ထီၣ်မဲထီၣ်ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. န့ၣ်ဆၢၣ်သ့ၣ်ပျံအိန်အါကလုာ်

ဖဲဟီၣ်ခိၣ်တဘၣ်အံၤလၢအဖိးသန့ထီၣ်အသးလၢဟီၣ်ခိၣ်မဲၣ်ဖံးခိၣ်တၢ်လီၢ် တၢ်ကျဲးဒီးတၢ်ကသုၣ်ကသံးတၢ်အိၣ်သးသ့ၣ်တဖၣ်အဖိခိၣ်န့ၣ်လီၤ. နပစံးတၢ် အသိး, တၢ်ကီၢ်လီၢ်ကဝီၤတၢ်စူထံသ့ၣ်ပှၢ် (tropical rainforest) အံၤတၢ်ဘၣ် ထံၣ်န့ၢ်အီၤဖဲတၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲးလၢအအိၣ်ဘူးဒီးအံၤခွထၢၣ် (ဟီၣ်ကွီၤမုၢ်) ဟီၣ်က ဝီၤသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဒ်ခ့ၣ်အဲၣ်ယုၣ်သ့ၣ်ပှၢ်ဝဲၤကျိၤအတၢ်ပိၣ်ထံယုၣ်ညါဒီးပၢ်ပနီၣ်အိၣ်ဝဲအသိး, တၢ် ထံၣ်န့ၢ်ဝဲဒၣ်သ့ၣ်ပှၢ်ခဲလၢ်အိၣ် (၆) ကလုာ်ဒ်အမုၢ်သ့ၣ်ပှၢ်လၢဟ့ၣ်ထီၣ်, ကနာခိၣ် သ့ၣ်ပှၢ်, ကီၢ်ဘျဲးခိၣ်သ့ၣ်ပှၢ်, တလၣ်အီၤသ့ၣ်ပှၢ်, ယဲၣ်ခိၣ်သ့ၣ်ပှၢ်, ဒီးပိၣ်လဲၣ်ထံဟီ ထံထီၣ်ထံလီၤသ့ၣ်ပှၢ်သ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ^{၁၀}.

သ့ၣ်ပှၢ်ဒီးအတၢ်ကဲဘျဲးကဲဖျိၣ်

သ့ၣ်ပှၢ်ဟ့ၣ်ပှၢ်တၢ်ဘျဲးတၢ်ဖျိၣ်အါမံၤအကျါ တၢ်ဘျဲးတၢ်ဖျိၣ်အခိၣ်သ့ၣ်တနီၤဘၣ်တၢ် ကွဲးဖျါထီၣ်အီၤဒ်လၢ်အံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

(၁) **သ့ၣ်ပှၢ်ဒီးကလံၤ**—ဒ်န့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်ဖံးတၢ်မၤဒီးတၢ်လဲၤတရံးသးအကျိၤအကျဲးအိၣ်ဝဲ အသိး, သ့ၣ်ပှၢ်ဖိၣ်စူးသဝံးယၢ်ကလံၤဘၣ်အဘၣ်သီလၢအိၣ်ဒီးတၢ်စုၣ်တၢ်ပှၢ် ဒ်အမုၢ်ကၢ်ခၢ်ဘိၣ်ဒဲၣ်အိးစဲး (CO₂) လၢအဝဲသ့ၣ်တၢ်အိၣ်တၢ်အီၤအဂီၢ်ဒီးထူး ထီၣ်ကလံၤကဆိၣ်လၢပကသါအီၤဒ်အမုၢ်အိးစံၣ်ကွၢ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်တၢ်ပိၣ်ထံယုၣ်ညါ အစၢ်ပှၢ်ဖျါဝဲအသိး, တၢ်စူထံသ့ၣ်ပှၢ်ထူးထီၣ်ကလံၤအိးစံၣ်ကွၢ် (၄၀ မျး ကယၤ) လၢဟီၣ်ခိၣ်တဘၣ်အံၤန့ၣ်လီၤ^{၁၁}.

(၂) **သ့ၣ်ပှၢ်ဒီးထံနိ**—ဒ်န့ၣ်ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ်လၢအဂၤသ့ၣ်တဖၣ်အသိး, သ့ၣ်ပှၢ်အံၤလိၣ် ဘၣ်စ့ၢ်ကိးထံနိလၢအတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. တမ့ၢ်ထဲသ့ၣ်ပှၢ်ကဘၣ် ဒီးသန့ထီၣ်အသးလၢထံနိတၢ်အိၣ်ယၤအဖိခိၣ်တကပဒုဇိဘၣ်, အခိၣ်တလိၣ် အဝဲသ့ၣ် (သ့ၣ်ပှၢ်ဒီးထံ) ခံခီယၢ်ပၤလၢ်ဘၣ်ဒီးသန့ထီၣ်လိၣ်အသးဒီး “ကွၢ် မူကွၢ်ကဲလိၣ်သး” န့ၣ်လီၤ. နပစံးတၢ်အသိး, ထံနိတၢ်လဲၤတရံးအသးကဘၣ် လီၢ်ဘၣ်စးအဂီၢ်သ့ၣ်ပှၢ်အမူဒါခိၣ်သ့ၣ်တခီမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ကၤယၢ်ဒီးပၢ်ဖျိၣ်ပၢ်တံၢ်ယၢ်

၁၀. ခုၣ်အဲၣ်ယုၣ်သ့ၣ်ပှၢ်ဝဲၤကျိၤ. (၂၀၁၉). ကီၢ်သုလၢသ့ၣ်ပှၢ်ဖိလဲၣ်ခိၣ်ဒီးတၢ်မၤအကျိၤအကျဲး.
၁၁. <https://www.theconsciouschallenge.org/ecologicalfootprintbibleoverview/oxygen-global-overview>

ထံသဝံ (မူခိဉ်ထံ) သုဉ်တဖဉ်ဒီးမဂုထီဉ်ကုထံနိကံာ်စီခိဖျိတၢ်ပျဲကဆိကွံဉ် အီလအကံာ်သုဉ်တဖဉ်အယိန့ဉ်လီၤ.

(၃) ဟီဉ်ခိဉ်သုဉ်ပျဲဒီးတၢ်ဒီးသအကဟုကယၢ်ကဟီဉ်ခိဉ်ညဉ်ထွဉ်-သုဉ်ပျဲယုဉ်ဒီး သုဉ်ဖိဝဉ်ဖိသုဉ်တဖဉ်ဒီးသအဟီဉ်ခိဉ်ညဉ်ထွဉ်ခိဖျိတၢ်ပျဲမကဆိဒီးတၢ်ကယၢ် ကုထံနိအတၢ်စ့ၢ်န့ဉ်ဆူဟီဉ်ခိဉ်ညဉ်ထွဉ်န့ဉ်လီၤ. သုဉ်အကံာ်သုဉ်တဖဉ်ကယၢ် ဒီးဒီးသအယၢ်ဟီဉ်ခိဉ်ညဉ်ထွဉ်ဒ်သိးတၢ်အိဉ်ကလိတၢ် (ဟီဉ်ခိဉ်အိဉ်က လိတၢ်) အသုတကဲထီဉ်သးတဂုအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ.

(၄) သုဉ်ပျဲဒီးနီၢ်ခိတၢ်လုာ်အိဉ်သးသမူ-ပုထူလံၤဖိဒီးလီၢ်ကဝီပုတတအအိဉ်ဆိး ဒီးသန့ထီဉ်သးလၢသုဉ်ပျဲဝဉ်ပျဲလၢဟီဉ်ခိဉ်တဘျီအံၤအဂီၢ်, သုဉ်ပျဲမ့ၢ်တၢ်ကံာ် ခိဉ်သုဉ်တခါလၢအဝဲသုဉ်တၢ်အိဉ်တၢ်အိဉ်ဒီးတၢ်အိဉ်မူအိဉ်ဂဲၤအဂီၢ်န့ဉ်လီၤ. သုဉ် ပျဲဟ့ဉ်အဝဲသုဉ်ဟံဉ်ပီတၢ်သုဉ်ထီဉ်ဘျီထီဉ်ပိးလီၤ, သုဉ်မုၢ်ယိဉ်ဝဉ်န့ဉ်လီၤ. ဒ် တၢ်ပိထံယုသုဉ်ညါအစဟ်ဖျါဝဲအသိး, ပုကူပုကညီ (၂) ကဘီ (အကကွံာ် ခံကထံ) စူးကါသုဉ်မုၢ်ယိဉ်ဝဉ်လၢအဝဲသုဉ်တၢ်ဖိအိဉ်တုၤအိဉ်အဂီၢ်န့ဉ်လီၤ^{၁၂}. လၢလီၢ်ကဝီပုတတဒီးပုထူလံၤဖိသုဉ်တဖဉ်အဂီၢ်, နီၢ်ခိတၢ်လုာ်အိဉ်သးသမူ အတၢ်ဘျုးတၢ်ဖျိဉ်လၢအဝဲသုဉ်ဒီးန့ၢ်ဘဉ်အီလၢသုဉ်ပျဲအိဉ်ပဉ်ယုဉ်ဒီးတၢ်ဒီးတၢ် လဉ်, ကသံဉ်ကသီ, တၢ်ဝံဉ်တၢ်ဆၢဒ်အမ့ၢ်ကွဲစီကနဲစီ, တၢ်ချံတၢ်သဉ်, တၢ် တံာ်တၢ်ဘိ, ဒီးတၢ်အိဉ်တၢ်အီလၢအကလုာ်ကလုာ်န့ဉ်လီၤ. ဒ်န့ဉ်အသိး, သုဉ်ပျဲဟ့ဉ်အဝဲသုဉ်လၢသုဉ်ဖိဝဉ်ဖိ, ကနဲပိး, ဂ့ၢ်, သုဉ်တံာ်လၢတၢ်ဖိတၢ်ကူ တၢ်သိးအလွဲဒီးဟံဉ်ပီတၢ်ပိးတၢ်လီၤအကလုာ်ကလုာ်န့ဉ်လီၤ.

(၅) သုဉ်ပျဲဒီးတၢ်ကသုဉ်ကသံး-သုဉ်ပျဲအံၤမ့ၢ်နီဉ်ဝံဉ်ခံတခါလၢအကယၢ်ကဟီဉ်တၢ် ကသုဉ်ကသံးတၢ်ဆီတလဲ (မူခိဉ်ကလံၤသီဉ်ဂီၢ်တၢ်ဆီတလဲ) ဒီးမၤန့ဉ်မၤက ဘးလီၤပဟီဉ်ခိဉ်တဘျီအံၤန့ဉ်လီၤ. တၢ်ထီဉ်တယၢ်ကွံာ်ဝဲဒၣ်လၢတၢ်စူထံသုဉ် ပျဲအံၤ မၤန့ဉ်မၤကဘးလီၤပမူဖျဉ် (ဟီဉ်ခိဉ်တဘျီအံၤ) အတၢ်ကီၢ်တၢ်ခုဉ်တုၤ လၢတၢ်ထုးကွံာ်ပနီဉ် (- ၁၅ ဝဲလံစံဉ်ယၢ်) န့ဉ်လီၤ. ခိဖျိသုဉ်ပျဲအတၢ်ဖံးတၢ် မၤဒ်န့ဆၢဉ်တၢ်လဲတရံးသးကျိကျဲဒ်အံၤအယိ, သုဉ်ပျဲအံၤတၢ်သုဉ်ညါစ့ၢ်ကိး အီၤဒ်အမ့ၢ်ကလံၤန့ဉ်ဒါတခါအသိးန့ဉ်လီၤ. လၢန့ဉ်အမဲဉ်ညါ, သုဉ်ပျဲအံၤဖိဉ်စူး

၁၂ <https://www.fao.org/forestry/energy/en/>

သဝံးယာ်ကလံဘာ်အဘာ်သီခါအမုာ် က်ခါဘိာ်ဒဲာ်အီးစဲး (CO₂) အယိတါ သ့ၣ်ညါစ့ၣ်ကီးအီးဒ်အမုာ်က်ခါဘိာ်စ့ၣ်သဝံးအလီၤတတီးန့ၣ်လီၤ. က်ခါဘိာ် ဒဲာ်အီးစဲး (CO₂) အံၤမုာ်ဟံၣ်မဲာ်ထံကလၢကံသဝံ (greenhouse gases) အ ကျါတခါလၢအမၤဆူၣ်ထီၣ်ဟီၣ်ခိၣ်ကလၢထီၣ် လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တါကသ့ၣ် ကသံးတါဆီတလဲန့ၣ်လီၤ.

(၆) သ့ၣ်ပျာ်ဒီးတါဆဲးတါလၢ-သ့ၣ်ပျာ်မုာ်န့ၣ်ဆၢၣ်တါအိၣ်ယၢတခါလၢအဟံးယာ်ဟၢ ယာ်ဒီးစိာ်မုာ်စိာ်ဂဲၤက့ၤလုာ်လုာ်ထူသန့ဒီးတါဆဲးတါလၢန့ၣ်လီၤ. လၢကညီပျၢထူ လံၤဖိသ့ၣ်တဖၣ်အဂီၢ်, သ့ၣ်ပျာ်တါလီၤတကျဲအါတီးဘာ်တါဟံးပနီၣ်အီးဒ်အမုာ် တါဒုၣ်တါထူအလီၤအကျဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်ပစံးတါအသိး, တါဒုၣ်တါထူ သ့ၣ်ပျာ်တါလီၤတါကျဲဒ်အမုာ်ဒုပိထူၣ်, လိဒိၣ်, နါထံအလီၤအကျဲ, ထံနာ်ကွာ် ခံ, တါဒုတါဒီး, ယုာ်ဒီးကစၢ်ကလိသ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်တါလၢအဘာ်ထွဲလိာ်အသး ဒီးပျၢထူလံၤဖိအတါစ့ၣ်တါနာ်, တါဒုၣ်တါထူဒီးတါဆဲးတါလၢသ့ၣ်တဖၣ်အယိ တါသံၣ်ခဲၣ်ကတီးအီးဂုၤဂုၤန့ၣ်လီၤ. လၢန့ၣ်အမဲာ်ညါ, ကညီပျၢထူလံၤဖိတါဒု တါဒိပီးလိာ်အမုာ်ပိကူၤ, တနာ်က့ၣ်ကျိၤ, တယံးဒီးကျိၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အံၤ တါဒိး န့ၣ်အီးလၢသ့ၣ်ပျာ်တါအိၣ်ယၢသ့ၣ်တဖၣ်အဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ.

- ဒ်တါထီၣ်ယုၤအဖီခိၣ်အသိး, သ့ၣ်တခိၣ်ထူးထီၣ်ကလံၤအီးစံာ်ကွၢ် (၂၆၀ ပီၤ) မ့တမ့ၢ် (၁၁၇.၉ ကံလိ) လၢတနံၣ်အတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.
 - သ့ၣ်လၢအအိၣ်ဖဲဟီၣ်ခိၣ်တအ့ကါအပူၤန့ၣ်ထူးထီၣ်ကလံၤအီးစံာ်ကွၢ်လၢ ပုၤကညီ (၁၈) ဂၤအဂီၢ်လၢ (၁) နံၣ်အတီၢ်ပူၤန့ၣ်လီၤ.
 - ကလံၤဘာ်အဘာ်သီခါဘိာ်ဒဲာ်အီးစဲး (၁၅) မျးကယၢအံၤဘာ်တါဖီၣ်သဝံး ယာ်အီးလၢသ့ၣ်ပျာ်န့ၣ်လီၤ.
 - သ့ၣ်အကစီထီ (၃၀) မံထာ်လၢအအိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့တခိၣ်န့ၣ် ဖဲတါစ့ၣ်ခါ အဆၢကတီၢ်ကၢယာ်ထံန့ၢ် (၄၀,၀၀၀ လံထာ်) ဘျီၣ်န့ၣ်လီၤ.
 - ဒ်တါထီၣ်ယုၤအဖီခိၣ်အသိး, တနံၣ်အတီၢ်ပူၤ သ့ၣ်တခိၣ် ဖီၣ်စူးသဝံး ယာ်ခါဘိာ်ဒဲာ်အီးစဲးန့ၢ် (၄၈) ပီၤ မ့တမ့ၢ် (၂၁.၇) ကံလိလၢကလံၤလၢ ကျါန့ၣ်လီၤ.
- (Source: IUCN Issue Brief Feb 2021 & Rainforest Alliance, 2019)*

တၢ်လၢအဖးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လီၤဘၣ်ယီၣ်လၢသ့ၣ်ပှၢ်တၢ်အိၣ်ယၤအဖီခိၣ်

သ့ၣ်ပှၢ်မ့ၢ်ဒၣ်လၢခိၣ်တယၢ်တၢ်လိၣ်နီၢ်နီၢ်တခါလၢပှၢ်ကူပှၢ်ကညီအတၢ်အိၣ်မူအိၣ်
ဂဲၤအဂီၢ်ဘၣ်ဆၣ် ဘၣ်အိၣ်လၢတၢ်လီၤဘၣ်ယီၣ်ဒီးတၢ်ဆိၣ်သနံးဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်အပူၤန့ၣ်
လီၤ. နံးတၢ်အသိး, တၢ်ကူၣ်လဲၤမၤကၤသ့ၣ်ဒီးမ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးတၢ်ဟူး
တၢ်ဂဲၤသ့ၣ်တဖၣ် မၤဟးဂီၤသ့ၣ်ပှၢ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲးဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လုၤသုၤလုၤဂီၤလၢ
တၢ်လီၤအါတီၤန့ၣ်လီၤ. ဝဲ (၁၇၀၀) နံၣ်အတီၢ်ပူၤန့ၣ်, တၢ်သ့ၣ်ညါဘၣ်လၢသ့ၣ်ပှၢ်
(၅၂ မျးကယၤ) ကျၢ်ဘာဝဲဒၣ်ဟီၣ်ခိၣ်မဲၣ်ဖံးခိၣ်ဘၣ်ဆၣ်, ဆၢကတီၢ်ခဲအံၤသ့ၣ်ပှၢ်
အတၢ်ကျၢ်ဘာအိၣ်တ့ၢ်ဒၣ်ထဲ (၃၈ မျးကယၤ) အမဲၣ်ညါ ဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်တၢ်လီၤတၢ်
ကျဲ (၄၆ မျးကယၤ) အံၤ ကဲထီၣ်ကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးအလီၢ်အကျဲသ့ၣ်တဖၣ်န့ၣ်လီၤ^{၁၃}.
ခိဖျိတၢ်မၤလုၤမၤပျီကွၢ်သ့ၣ်ပှၢ်ဟီၣ်ကဝီၤအပိ, တၢ်ဂ့ၢ်ကီအိၣ်ထီၣ်လၢပဝဲပှၢ်ကူပှၢ်
ကညီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်မုၢ်ဆိးပၤ, မၤလီၤမၢ်ကွၢ်ပဟံၣ်ပယီတၢ်လီၤတၢ်ကျဲ, ဆၣ်
ဖိကီၢ်ဖိလီၢ်အိၣ်လီၢ်ဆိး, မၤသံကွၢ်တၢ်မဲတၢ်အါ, ဒီးဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်ကသ့ၣ်ကသံး
တၢ်ဆိတလဲန့ၣ်လီၤ. တၢ်ပိထံဃုသ့ၣ်ညါအစၢတခါဟ်ဖျါထီၣ်ဝဲဒၣ်လၢ ခိဖျိတၢ်ကူၣ်
လီၤပျီကွၢ်သ့ၣ်ပှၢ်တၢ်လီၤတၢ်ကျဲအံၤထုးထီၣ်ဟံၣ်မဲၣ်ထံကလၢ်ကၢ်သဝံ (၁၂ တုၤ ၂၀
မျးကယၤ) န့ၣ်လီၤ^{၁၄}.

ဒ်ကီၢ်ပယီၤခိၣ်ယၤန့ၣ်ဆၢၣ်ကရူၢ်မၤသကိးတၢ် (*Burma Environmental Working Group*)
အတၢ်ပိထံဃုသ့ၣ်ညါအစၢအိၣ်ဖျါဝဲအသိး, တၢ်ဂ့ၢ်ကီအဂီၢ်ခိၣ်သ့ၣ်လၢအ
ဖးအိၣ်ထီၣ်သ့ၣ်ပှၢ်တၢ်ဟးဂူၢ်ဟးဂီၤမ့ၢ်ဒ်လၢအံၤအသိးန့ၣ်လီၤ.

(၁) မ့ၢ်ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျး-တက့ၢ်ဒိၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးထဲတကလုၢ်ဇိၤလၢမုၢ်
ကျိၤဝဲၤကွၢ်တၢ်ဘၣ်ဘျးအဂီၢ်ဒ်အမ့ၢ်ဘုခုဒီးသိထူၣ်သ့ၣ်တဖၣ် ဒုးအိၣ်ထီၣ်သ့ၣ်
ပှၢ်တၢ်လီၤဟီၣ်လီၤပျီဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်န့ၣ်လီၤ. ခိဖျိတက့ၢ်ဒိၣ်တၢ်သ့ၣ်တၢ်ဖျးဒ်အံၤသ့ၣ်
တဖၣ်အပိ, ကညီပှၢ်ထူလံၤဖိတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်အကျဲဖူပှၢ်ယၢ်ဒီးဘျး
ဒဝဲၤကီၢ်ရၣ်သ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်လုၢ်အိၣ်သးသမူဟးဂီၤ ဒီးဟီၣ်ခိၣ်ကပံၣ်လီၤမၢ်
ကွၢ်ဝဲဒၣ်န့ၣ်လီၤ.

၁၃. <https://ourworldindata.org/world-lost-one-third-forests>
၁၄. <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/explainers/whats-redd-and-will-it-help-tackle-climate-change/#:~:text=Deforestation%20refers%20to%20the%20purposeful,contributes%20to%20climate%20change%EF%BB%BF.>

- (၂) တာ်ကူၣ်လဲၤမၤကၤသ့ၣ်-တာ်ကူၣ်လဲၤမၤကၤသ့ၣ်မ့ၢ်တာ်ဂ့ၢ်ကီၤဖးဒိၣ်တခါလၢအဖးအိၣ်ထီၣ်တာ်ဆိၣ်သနံးလၢသ့ၣ်ပျီၣ်ဟီၣ်ကစီၤဖဲကီၢ်ပယီၤပူၤန့ၣ်လီၤ.
- (၃) တာ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်-တာ်ချ့ၣ်ဟီၣ်လၢ်တာ်ဟူးတာ်ဂဲၤဒ်အမ့ၢ်စၢ်, ထူ, တီၢ်ဂီၤ, လၢ်လါ, စၢ်ဝါ, လၢ်တ့ၣ်လ့ၢ်, ဒီးလၢ်သ့ၣ်လးပုၣ်ဒီးလၢ်လ့ၣ်တၢ်မ့ၢ်ထးသံလၢအကၤသ့ၣ်တဖၣ် ဖးအိၣ်ထီၣ်တာ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးဒိၣ်ဒိၣ်မ့ၢ်မ့ၢ်လၢသ့ၣ်ပျီၣ်ဟီၣ်တာ်လီၢ်တာ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်အဖီခိၣ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်န့ၣ်အသိး, တာ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးလၢပုၤကညီ, ထံကျိထံကွၢ်ဒီးတာ်မူတာ်မဲအါကလုာ်အဖီခိၣ်စ့ၢ်ကီး ပိာ်ထွဲထီၣ်အခံအါမးန့ၣ်လီၤ.
- (၄) တာ်တ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ထံတမၢ်-လၢတာ်မၤဟးဂီၤသ့ၣ်ပျီၣ်ဟီၣ်တာ်လီၢ်အကျါ, တက့ၢ်ဒိၣ်တာ်တ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ထံတမၢ်သ့ၣ်တဖၣ်စ့ၢ်ကီးပၣ်ပုၣ်ဝဲဒ်န့ၣ်လီၤ. ဒ်ညီန့ၢ်တာ်ကဲထီၣ်သးအိၣ်ဝဲအသိး, တချးဒီးလၢတာ်ကတ့ၣ်ထီၣ်ထံတမၢ်ဒီးဘၣ်န့ၣ်တာ်ကူၣ်လီၤပျီၣ်ကွၢ်သ့ၣ်ဒီးဖဲတာ်တ့ၣ်ထီၣ်အီၤဝံအလီၢ်ခံသ့ၣ်ပျီၣ်ဟီၣ်တာ်လီၢ်တာ်ကျဲသ့ၣ်တဖၣ်ထံလုာ်ဘၢကွၢ်အီၤန့ၣ်လီၤ. ဖဲသ့ၣ်ပျီၣ်ဟီၣ်တာ်လီၢ်တာ်ကျဲဟးဂီၤဒီးလီၤမၢ်ကွၢ်အဆၢကတီၢ်, တာ်မူအါကလုာ်ဒ်အမ့ၢ်တာ်မံလၢ်ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိသ့ၣ်တဖၣ်ဘၣ်ဒိဘၣ်ထံးအါအါဂီၢ်ဂီၢ်န့ၣ်လီၤ.
- (၅) တာ်ဂုၤထီၣ်ပသီထီၣ်လၢဂံၢ်ခိၣ်ထံးတာ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်-ဂံၢ်ခိၣ်ထံးတာ်သ့ၣ်ထီၣ်ဘျီထီၣ်ဒ်အမ့ၢ်သိလုၣ်ကျဲမ့ၢ်ကျဲဘိဒီးမ့ၢ်ကျိၤဝဲကွၢ်ဟီၣ်ကစီၤဒိၣ်လီၤဆီသ့ၣ်တဖၣ် မ့ၢ်တာ်ဂ့ၢ်ကီၤခိၣ်သ့ၣ်အကျါတခါလၢအဖးအိၣ်ထီၣ်သ့ၣ်ပျီၣ်ဟီၣ်ဟးဂီၤဖဲကီၢ်ပယီၤပူၤန့ၣ်လီၤ.

ပုၤကူၣ်ပုၤကညီအနီၣ်ဂံၢ်နီၣ်ဖး

၁၉၅၀ နံၣ်ပုၤကညီနီၣ်ဂံၢ်		အကကွၢ် ခံကထိဒီးယံၢ်ကယၤဂၤ (၂,၅၀၀,၀၀၀,၀၀၀ ဂၤ)
၂၀၀၆ နံၣ်ပုၤကညီနီၣ်ဂံၢ်		အကကွၢ် နွံကထိဒီးလွံၢ်ကယၤဂၤ (၇,၄၀၀,၀၀၀,၀၀၀ ဂၤ)
၂၀၅၀ နံၣ်ပုၤကညီနီၣ်ဂံၢ်		အကကွၢ် တကလၤဂၤ (၁၀,၀၀၀,၀၀၀,၀၀၀ ဂၤ)

တနံၤအတီၢ်ပုၤပုၤအိၣ်ဖျဲၣ် ၂၀၀,၀၀၀ ဂၤ, ဒီးလၢတနံၣ်အတီၢ်ပုၤပုၤနီၣ်ဂံၢ်ဟဲအါထီၣ်လၢပဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤအိၣ်ဝဲဒ် **၈၀ ကကွၢ် (၈၀,၀၀၀,၀၀၀)** ထဲသိးဒီး

ကီၢ်ကွၢ်မန့ၣ်အထံဖိကီၢ်ဖိနီၣ်ဂံၢ်
Source: Tony Juniper. "How we're f***ing up our planet"

တၢ်ပျဲၣ်ထံဆိကမိၣ်ဒီးတၢ်ပဲၣ်ထံနီၤဖး

ဒ်တၢ်ဂီၤဃုာ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်အိၣ်ကွဲးဖျါထီၣ်အသးလၢထးအသး၊ ပှၤကူပှၤကညီၣ်မ့ၢ်အါထီၣ်
ဖဲသုဟီၣ်ကဝီၤပူၤန့ၣ် တၢ်ဂ့ၢ်ကီၤဘၣ်ထွဲဒီးတၢ်မၤအိၣ်, စူးကါဒီးတၢ်ပၤဆှၢရဲၣ်ကျဲၤသ့ၣ်
ပှၤကအိၣ်ထီၣ်စ့ၢ်ကိးဧါ. တၢ်ဂ့ၢ်ကီၤမနုၤသ့ၣ်တဖၣ်အိၣ်ထီၣ်အသးကသ့လဲၣ်. ဒီးတၢ်
ကြးဘျါရဲၣ်သကိးအိၣ်လဲၣ်.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ကရှုတ်တံဂဲလိင်ခီဖျိတံပျံဝံဆိကမိပ်, တံပဲဝံနီဖးဒီးတံထိပ်တံ
ဖူးသကီးန့ဆာ်တံအိပ်ယာအလုအပွ

တံလပဒီးန့အီလပခိပ်ယာန့ဆာ်သ့တဖ်မ့တံအကလီလပတလိပ်ဟ့အ
ပွကလံဘာ်န့လီ. လပပဲပုကုပုကညီအတံအိပ်မူအိပ်ဂဲ, တံလုအိပ်သးသ
မူ, ဒီးတံဒီးသးလတံကသုဂံသံတံဆိတလဲဒီး န့ဆာ်တံတတံတနါအဂီ န့
ဆာ်တံမူတတံဒီးတံအိပ်ယာဘာ်ထွဲသ့တဖ်အံ ဘာ်တံသ့ညါအီဒ်အမ့
“န့ဆာ်တံအုဂီ” နီနီတခါန့လီ. ဒ်ဖဲအုဂီပုကုညါဘာ်ကုညါသ့လအယိထံယု
သ့ညါတံသ့တဖ်အတံဟ်ဖျါအိပ်ဝဲအသီး, တံထိပ်တယံကွါအိပ်ဝဲဒ်လတ
နံအတီပု န့ဆာ်တံမူတတံအတံဖံးတံမဒီးပနံတံဖိတံလံလန့ဆာ်ဟ့ပု
သ့တဖ် လီလကီအဲရကစ့ဒီလပ် (၁၀၀ ထွဲလယာ်) (တထွဲလယာ်န့
အိပ်ဝဲဒ်အကကွါတကကွါ) ဒီးမ့တံအလုအပွအါဒိပ်န့ဒီးဟိပ်ခိပ်ဒီတဘု
တံထူးထိပ်ပနံအလုအပွလတနံအတီပု (၂) စးညါန့လီ^{၁၅}. လတံဟ်
လုဟ်ပွဒီးတံအဲဂဟုကယံကွါခိပ်ယာန့ဆာ်အဂီ, ပကပျံဝံဆိမိပ်, ပဲဝံ
နီဖးဒီးထိပ်ဖူးသကီးန့ဆာ်တံအိပ်ယာလပဒီးန့ကလီဒီးဟံးန့သုဘာ်အီလပ
ခိပ်ယာန့ဆာ် (သ့ပျံ, ထံကျိ, ဟိပ်ခိပ်ကပံ) အိပ်လပတံအိပ်မူအိပ်ဂဲအဂီ
ကီးန့ဒီးအလုအပွသ့တဖ်တကွါ.

၁၅. Tony Juniper. What has nature ever done for us?

တၢ်ထီၣ်တၢ်ဖးက့ၤတၢ်အိၣ်ယၢအလၢအပူၤအဒိ

တၢ်အိၣ်ယၢအမံ	တၢ်ထီၣ်တၢ်စီအက့ၢ်အဂီၢ်	တၢ်သ့ၣ်အိၣ်တနံၣ်အတီၢ်ပူၤ	တခါအပူၤ	တၢ်သ့ၣ်အိၣ်အပူၤ	ပူၤသ့ၣ်အိၣ်တလါအပူၤ (*၄)	တၢ်သ့ၣ်အိၣ်တနံၣ်အပူၤ (*၁၂)
ဘီၣ်	ကဒိၣ်	၃ ကဒိၣ်	၂၀ ဘး	၆၀ ဘး	၂၄၀ ဘး	၂,၈၈၀ ဘး
ဂ့ၢ်ခၢ်ဇုၣ်	ကဒိၣ်	၁ ကဒိၣ်	၅၀ ဘး	၅၀ ဘး	၂၀၀ ဘး	၂,၄၀၀ ဘး
ဖိဆံၣ်ဒီး	ကဒိၣ်	၃ ကဒိၣ်	၁၀ ဘး	၃၀ ဘး	၁၂၀ ဘး	၁,၄၄၀ ဘး
ဖိသွံဒီး	ကဒိၣ်	၅ ကဒိၣ်	၂၀ ဘး	၁၀၀ ဘး	၄၀၀ ဘး	၄,၈၀၀ ဘး
သ့ၣ်မ့ၢ်	ကဒိၣ်	၁၂ ကဒိၣ်	၃၀ ဘး	၃၆၀ ဘး	၁၄၄၀ ဘး	၁၇,၂၈၀ ဘး
နီၢ်ကီၢ်ဒီး	ကဒိၣ်	၅ ကဒိၣ်	၂၀ ဘး	၁၀၀ ဘး	၄၀၀ ဘး	၄,၈၀၀ ဘး
ထံ	ဂၢ်လၢၣ်	၂၀၀ ဂၢ်လၢၣ်	၁၅ ဘး	၃၀၀၀ ဘး	၁၂၀၀၀ ဘး	၁၄,၄၀၀၀ ဘး
ကံကုၣ်ဒီး	ကဒိၣ်	၂ ကဒိၣ်	၁၀ ဘး	၂၀ ဘး	၈၀ ဘး	၉၆၀ ဘး
နီၢ်ယါခၢ်ဒီး	ကဒိၣ်	၁ ကဒိၣ်	၁၀ ဘး	၁၀ ဘး	၄၀ ဘး	၄၈၀ ဘး
ဟံၣ်ဖိယီဖိတဖျၢအတၢ်သ့ၣ်တၢ်စွဲလၢတနံၣ်အတီၢ်ပူၤ					၁၇၉,၀၄၀ ဘး	
ဟံၣ်ခိၣ် (၅၀ ဖျၢၣ် x ၁၇၉,၀၄၀ ဘး)					၈,၉၅၂,၀၀၀ ဘး	

တၢ်ထီၣ်တၢ်ဖွးက့ၢ်န့ၢ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢၤအလၢၢ်အပွၤဒ်ဟံၣ်တၢ်အိၣ်သးအိၣ်ဝဲအသိး

နီၣ်ဂံၢ်	န့ၢ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢၤအခဲ	တၢ်ထီၣ်တၢ်စီအက့ၢ်အဂီၢ် (အဖိ. တကံလိ. တကအိၣ်)	န့ၢ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢၤတခါအပွၤ	တၢ်သူအိၣ်တန့ၢ်အတီၢ်ပူၤဆံးအါလဲၣ် (ထဲလဲၣ်)	တၢ်သူအိၣ်တန့ၢ်အတီၢ်ပူၤအပွၤ	တၢ်သူအိၣ်တလါအတီၢ်ပူၤအပွၤ	တၢ်သူအိၣ်တန့ၢ်အတီၢ်ပူၤအပွၤ
၁							
၂							
၃							
၄							
၅							
၆							
၇							
၈							
၉							
၁၀							
၁၁							
၁၂							
၁၃							
၁၄							
၁၅							
၁၆							
ဟံၣ်တၢ်အိၣ်သးတၢ်သူတၢ်စွဲန့ၢ်ဆၢၣ်တၢ်အိၣ်ယၢၤခဲလၢၢ်လၢတန့ၢ်အတီၢ်ပူၤအပွၤကလံၤလီၤလၢလၢကီၣ်တဲာ်စ့လၢအမ့ၢ်ဘး (မ့တမ့ၢ်) ကီၢ်ပယီၤစ့လၢအမ့ၢ်က့ၢ်							
သဝီတဖျါအပူၤဟံၣ်တၢ်အိၣ်သးလၢအနီၣ်ဂံၢ်ခဲလၢၢ်အံၤ တၢ်ကဘၣ်က့ၢ်ဂံၢ်အါကဒါက့ၢ်အိၣ် (x) က့ၢ်အိၣ်ဒီးဟံၣ်တၢ်အိၣ်သးတၢ်သူတၢ်စွဲတၢ်လၢၣ်ဘျီလၢၣ်စ့							

တၢ်ဂ့ၢ်ကျၢ်တံၢ်

ကလံလၢပကသါအီၤ, ထံနိလၢပအီၤအီၤ, တၢ်အိၣ်တၢ်အီၤ, တၢ်ကူတၢ်သိး, တၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ်အကျဲးဒီး တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချ့ဒီးနီၢ်ခိးဒီးနီၢ်သးတၢ်သ့ၣ်ဖုံသးညီဒီးတၢ်အိၣ်မုၢ်ဆိးပၤလၢပတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤတနံၤဘၣ်တနံၤအဂီၢ် ပုၤလၢအမၤလၢပုၤဒီးဟ့ၣ်ထီၣ်အီၤမ့ၢ်ဝဲဒၣ်ပခိၣ်ယၤန့ဆၢၣ်န့ၣ်လီၤ. န့ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ်လၢပတၢ်ဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤ မ့ၢ်နီၣ်ဝံၣ်ခံလၢအကၤယၢ်ဒီးဒုးအိၣ်ကၤအိၣ်ခိးပဝဲပုၤကူပုၤကညီ, ဆၣ်ဖိကီၢ်ဖိဒီးတၢ်မဲတၢ်မၤသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤဒီးအသးသမူအနံၣ်န့ၣ်လီၤ. ဘၣ်ဆၣ်, ခိဖျိပုၤကူပုၤကညီသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်သ့ၣ်လီၤသးကွံးဒီးတၢ်အဲၣ်ဒီးဒိၣ်စိလုၢ်ဘၢကွံၣ်န့ဆၢၣ်အယိတၢ်မူတၢ်မဲအိၣ်တယၢ်လၢအမ့ၢ်ပမူဖျၢၣ်အန့ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ်အံၤ တုၤလံလၢဂ့ၢ်ဂီၢ်အူတၢ်အိၣ်သးအကတီၢ်လံန့ၣ်လီၤ.

န့ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ်အတၢ်အိၣ်သးမ့ၢ်နးထီၣ်ဒီးအတၢ်လဲၤတရံးအသးမ့ၢ်တဘျီလီၢ်ဘၣ်စးလၢဘၣ်တခီ လၢခံကတၢ်အတၢ်အိၣ်သးကတုၤလၢ **“တၢ်ဆိကတီၢ်သး”**, ဒ်ပစံးတၢ်အသိး တၢ်ဆိကတီၢ်ကွံၣ်သးခိဖျိတၢ်ထုးထီၣ်ဟ့ၣ်ပုၤတၢ်လၢပလိၣ်ဒ်အမ့ၢ်ကလံ, တၢ်အိၣ်တၢ်အီၤ, ဒီးထံဖိနိဖိသ့ၣ်တဖၣ်တသ့လၢဘၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ထံၣ်မ့ၢ်ကျဲၤတၢ်အိၣ်သးဒ်အံၤ ကမ့ၢ်တၢ်လၢအဒုးအိၣ်ထီၣ်တၢ်လီၤပျံၤလီၤဖုးဒီးတၢ်မံမိၢ်ပျီၢ်သီအၤလၢပဂီၢ်ဘၣ်ဆၣ်, တၢ်ဆၢကတီၢ်တဖၣ်ခံဒီးလၢပကဖိၣ်လိၣ်သကိးပစုဒီးမၤသကိးတၢ်တပူၤယီၤလၢတၢ်ယုၣ်လီၤဘျီလီၤသကိးန့ဆၢၣ်တၢ်တတၢ်တနါတၢ်ဂ့ၢ်ကီတဖၣ်အံၤဒီးဘၣ်န့ၣ်လီၤ.

ခိဖျိန့ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ် **“ကွၢ်မူကွၢ်ကဲ”** ပုၤလၢအတၢ်အိၣ်ဒီးတၢ်ဂ့ၢ်ဟံပနီၣ်ဒီးတၢ်မုၢ်လၢဒီးန့ၢ်ကဒါက့ၤတၢ်လၢပအိၣ်နီတမံၤဘၣ်အယိ, ပမူပဒါအိၣ်လၢပကဘၣ်ဒီသအကဟုကယၢ်ဒီးသံၣ်ခွဲၣ်ကတီၢ်ကျဲၤအီၤလၢပစိ ယုၣ်ဒီးဖိလံလၢခံကဖဲတစိသ့ၣ်တဖၣ်အတၢ်ဘၣ်ဘျးဘၣ်ဖျိၣ်, တၢ်အိၣ်မုၢ်ဆိးပၤဒီးတၢ်အိၣ်မူအိၣ်ဂဲၤအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. အဒိၣ်အအါ, လၢပဟီၣ်ခိၣ်တဘျီအံၤအန့ဆၢၣ်တၢ်မူတၢ်တၢ်အိၣ်ကၤအိၣ်ခိးအဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. လံာ်စိၣ်စုတဘျီအံၤ မ့ၢ်တၢ်သ့ၣ်ထီၣ်ခိၣ်တယၢ်တၢ်သ့ၣ်ညါန့ၢ်ဟံ, တၢ်စိၣ်မဲာ်စိၣ်နါဒီးတၢ်သ့တၢ်ဘၣ် ဘၣ်ထွဲဒီးခိၣ်ယၤန့ဆၢၣ်ဂ့ၢ်ဝီ ဒ်သိးပသးကထူဟံထီၣ်ဒီးတၢ်သးသဟီၣ်လၢတၢ်န့ၣ်လီၤပၣ်ယုၣ်မၤသကိးတၢ်လၢတၢ်ကဟုကယၢ်ဒီးတၢ်ပၤဆျၢရဲၣ်ကျဲၤကျဲၤ

ခိန်ယာနုဆာန်ဒ်ယုင်ကာတံမကျဲဒီးတံခိန်ခိန်ဟံးန့ၣ်သကိးမူဒါတုၤလီၤတီၤလီၤကအိန်
အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. မ်ပမူထွဲမထွဲသကိးမိၢ်ပၢ်ဖဲဖုအတံမလိၣ်ပိၣ်လီၤပုၤခိဖျိလုၢ်ဖိထါဖိလၢ
အလုၢ်ခိန်ပျၢ်ခိန်ဒ်လံာ်အံၤအသိးတက့ၢ်.

“ထံလီၤသံးပုၤအိန်တံအီၤ, ပုၢ်လီၤစ့ၤပုၤအိန်ကတီၤ
အိန်ကီၢ်ကတီၤကီၢ်မ့ၢ်ဂ့ၤ, ဖိလံၤလၢခံကအိန်က့ၤ”

